BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

27

M. TVLLIVS CICERO

27: PRO MARCELLO · PRO LIGARIO
PRO REGE DEIOTARO

EDIDIT

A. KLOTZ

[...]PSIAE
[...]VS B. G. TEVBNERI

M. TULLI CICERONIS

SCRIPTA QUAE MANSERUNT OMNIA

FASC. 27

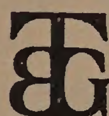
ORATIONES

PRO M. MARCELLO · PRO Q. LIGARIO

PRO REGE DEIOTARO

RECOGNOVIT

A. KLOTZ

LIPSIAE IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI MCMXIV

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

M. TULLI CICERONIS

ORATIONES CAESARIANAE

SIGLA

C = codex Holkhamicus sive Cluniacensis 498 *saec. IX (exstat Lig. 18—28. 38. Dei. 1—6. 16—43)*
A = codex Ambrosianus C 29 part. inf. A *saec. X* } α
H = codex Harleianus 2682 *(exemplar posterius) saec. XI*
V = codex Vossianus Lat. O 2 *saec. XI*

B = codex Bruxellensis 5354 *saec. XII*
D = codex Dorvillianus 77 *saec. XI* } β
E = codex Erfurtensis (Berolinensis 252) *saec. XII*
L = codex Harleianus 2716 *saec. XII (deficit Lig. 6)*

a = codex Harleianus 4927 *saec. XII*
g = codex Gudianus 335 *saec. X (adhibitus Dei. 1—26)*
h = codex Harleianus 2682 *(exemplar prius) saec. XI (adhibitus usque ad Dei. 26)* } γ
m = codex Mediceus plut. L 45 *saec. XI (adhibitus Marc. et Lig. 1—26)*
σ = codex Bodleianus Auct. Rawl. G 138 *saec. XV (adhibitus Lig. 26—38 Dei. 26—43)*

Schol. G = Scholiasta Gronovianus

NOTAE

Bai. = Baiter, Cl. = Clark, AEb. = A. Eberhard, Gul. = Gulielmius, Heu. = Heumann, Kay. = Kayser, RKl. = R. Klotz, Mdv. = Madvig, Man. = Manutius, Mue. = C. F. W. Mueller, Schoe. = Schoell, Rhein. Mus. LV 1900 p. 489—500.

PRO M. MARCELLO ORATIO

orationi inscribunt de Marcello *Serv. auct. Aen. 1, 548 (cf. ad p. 76, 13),* de M. Marcello *Arus. GL VII 512, 17 (cf. ad p. 71, 25).* M. Tullius in Caesarianis *Non. 437, 9 (ad p. 69, 17).*

TESTIMONIA

Cic. epist. 4, 4, 3 uno te *(i. Serv. Sulpicium)* vicimus quod de Marcelli collegae tui salute paulo ante quam tu cognovimus, etiam mehercule quod quemadmodum ea res ageretur vidimus. nam sic fac existimes post has miserias, id est postquam armis disceptari coeptum sit de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. nam et ipse Caesar accusata acerbitate Marcelli — sic enim appellabat — laudataque honorificentissime et aequitate tua et prudentia repente praeter spem dixit se senatui roganti de Marcello ne ominis quidem causa negaturum. fecerat autem hoc senatus, ut cum a L. Pisone mentio esset facta de M. Marcello, et C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset, cunctus consurgeret et ad Caesarem supplex accederet. noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis rei publicae. (4) itaque cum omnes ante me rogati gratias Caesari egissent praeter Volcacium — is enim si eo loco esset, negavit se facturum fuisse —, ego rogatus mutavi meum consilium. nam statueram non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis in perpetuum tacere. fregit hoc meum consilium et Caesaris magnitudo animi et senatus officium. itaque pluribus verbis egi Caesari gratias, meque metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim, quod erat unum solacium in malis.

Diuturni silentii patres conscripti quo eram his tem- 1
poribus usus non timore aliquo, sed partim dolore 1
partim verecundia, finem hodiernus dies attulit, idem-
que initium quae vellem quaeque sentirem, meo pristino
more dicendi. tantam enim mansuetudinem, tam inusi-
tatam inauditamque clementiam, tantum in summa pote-
state rerum omnium modum, tam denique incredibilem
sapientiam ac paene divinam tacitus praeterire nullo
modo possum. M. enim Marcello vobis patres conscripti 2
reique publicae reddito, non illius solum, sed etiam
meam vocem et auctoritatem vobis et rei publicae con-
servatam ac restitutam puto. dolebam enim patres con-
scripti et vehementer angebar, virum talem qui in
eadem causa in qua ego fuisset, non in eadem esse
fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse du-
cebam, versari me in nostro vetere curriculo, illo aemulo
atque imitatore studiorum ac laborum meorum quasi
quodam socio a me et comite distracto. ergo et mihi
meae pristinae vitae consuetudinem C. Caesar inter-
clusam aperuisti, et his omnibus ad bene de re publica
sperandum quasi signum aliquod sustulisti. intellectum 3
est enim mihi quidem in multis et maxume in me ipso,

---

1 *primi enuntiati partes laudat in interpretatione Schol. G.* 5 invisitatam *AEb. (falso, nam Phil. 11, 2 aliter comparatus)* 6 tantum ... potestate *et* ac paene divinam *Schol. G* tantum ... modum *Comm. et Schol. Lucan. 2, 381* 8 nullo modo praeterire β *(cf. Paneg. X 6, 2 p. 267, 14)* 11 vobis αγ et vobis β conservatam ac *om.* α 13 angebar cum viderem γ qui Eγ qui cum α cum BDL 14 fuissem (-se h) βγ 15 nec ... curriculo *Prisc. GL II 263, 14* 16 vetere Vγ *Prisc.* veteri Hβ *om.* A vetere *legit etiam Paneg. VIII 1, 4 p. 232, 17* illo ... meorum *Serv. Aen. 5, 187 Non. 239, 1* illo ... distracto *Schol. Lucan. 1, 313* 17 quasi ... abstracto *(sic) Non. 437, 9* et laborum B *Non. 437, 9 (sed* ac l. *idem 239, 1)* ac laborum *om. Serv.* quasi ... a me *om. Non.* 18 et mihi meae *ed. Cratandr.* et (*om.* L) mihi et meae *codd.* 20 de omni re p. βγ

sed paulo ante [in] omnibus, cum M. Marcellum sena-
tui reique publicae concessisti, commemoratis praeser-
tim offensionibus, te auctoritatem huius ordinis digni-
tatemque rei publicae tuis vel doloribus vel suspicio-
nibus anteferre. ille quidem fructum omnis ante actae
vitae hodierno die maximum cepit, cum summo con-
sensu senatus, tum iudicio tuo gravissimo et maximo.
ex quo profecto intellegis quanta in dato beneficio sit
4 laus, cum in accepto sit tanta gloria. est vero fortuna-
tus ille cuius ex salute non minor paene ad omnes
quam ad ipsum ventura sit, laetitia pervenerit. quod
quidem merito atque optimo iure contigit. quis enim
est illo aut nobilitate aut probitate aut optimarum ar-
tium studio aut innocentia aut ullo in laudis genere
praestantior?

2 Nullius tantum flumen est ingeni, nulla dicendi aut
scribendi tanta vis tantaque copia, quae non dicam
exornare, sed enarrare C. Caesar res tuas gestas possit.
tamen adfirmo et pace dicam tua, nullam in his esse
laudem ampliorem quam eam quam hodierno die con-
5 secutus es. soleo saepe ante oculos ponere idque li-
benter crebris usurpare sermonibus, omnis nostrorum
imperatorum, omnis exterarum gentium potentissimo-
rumque populorum, omnis regum clarissimorum res
gestas cum tuis nec contentionum magnitudine nec
numero proeliorum nec varietate regionum nec celeri-
tate conficiendi nec dissimilitudine bellorum posse con-
ferri, nec vero disiunctissimas terras citius passibus
cuiusquam potuisse peragrari, quam tuis non dicam
6 cursibus, sed victoriis lustratae sunt. quae quidem ego

---

1 *del. Victorius* 7 tum praeterea γ 10 ille *om.* αhm 11 ipsum *Ern.* illum *codd.* 12 ei merito βγ 14 in *om.* βγ 16 nulla αBhm nulli DELa nullius *RKl.* 17 tantaque α tanta βγ 19 et hoc β 24 clarissimorum regum β
30 lustratae β illustratae αγ; *illud videtur tueri Plin. paneg. 15, 1. 29, 1, hoc legisse videtur Paneg. X 14, 4 p. 274, 26 XI 4, 2 p. 278, 16; cf. etiam Paneg. VIII 4, 3 p. 234, 27. VI 22, 6 p. 219, 9. V 7, 4 p. 194, 9*

nisi ita magna esse fatear, ut ea vix cuiusquam mens aut cogitatio capere possit, amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriae sint imperatorum. et certe in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes commeatus multum iuvant, maximam vero partem quasi suo iure Fortuna sibi vindicat, et quicquid est prospere gestum, id paene omne ducit suum. at vero huius gloriae C. Caesar quam es paulo 7
ante adeptus, socium habes neminem; totum hoc quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est inquam tuum. nihil sibi ex ista laude centurio, nihil praefectus, nihil cohors, nihil turma decerpit; quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius societatem gloriae se non offert, tibi cedit, tuam esse totam et propriam fatetur. numquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, neque ad consilium casus admittitur.

Domuisti gentes inmanitate barbaras, multitudine in- 3 8
numerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes. ea tamen vicisti quae et naturam et condicionem ut vinci possent habebant. nulla est enim tanta vis, quae non ferro et viribus debilitari frangique possit. animum vincere, iracundiam cohibere, victo temperare,

---

1 ita αγ tam β 3 bellicas quidem laudes cum exercitu, cum belli casibus et cum ceteris esse communes: ex ista vero laude nihil centurio nihil cohors nihil turma decerpsit *Victor RL 397, 35* 8 sibi βhm *om.* αa 9 prospere gestum est β 10 C. *om.* αa 14 quin etiam illam ipsam ... dominam Fortunam istius societate gloriae non offert *Schol. Lucan. 5, 192* 16 se *ante* non β *(quod probavi propter clausulam)*, *ante* societatem αγ, *om. Schol. Lucan. mutata constructione* 16 tuam se β (se *s. v.* D) a 20 domuisti gentes *Sacerd. GL VI 491, 15* (*ob* domui) 22 sed tamen ea β 23 tanta vis tanta copia γ (*ex 4 p. 70, 17*) nulla est ... cohibere *et p. 72, 3* haec ... iudico *Lact. inst. div. 1, 9, 3* 24 ac viribus *Lact.* 25 victo αD victum hm victoriam BELa victoriae *Lindemann; cf. Arus. GL VII 512, 17* temperat huic Cicero de M. Marcello: animum ...

adversarium nobilitate ingenio virtute praestantem non modo extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem, haec qui faciat, non ego eum cum
9 summis viris comparo, sed simillimum deo iudico. Ita-
que C. Caesar bellicae tuae laudes celebrabuntur illae quidem non solum nostris, sed paene omnium gentium litteris atque linguis, nec ulla umquam aetas de tuis laudibus conticescet. sed tamen eiusmodi res nescioquomodo etiam cum leguntur obstrepi clamore militum videntur et tubarum sono. at vero cum aliquid clementer mansuete iuste moderate sapienter factum, in iracundia praesertim quae est inimica consilio, et in victoria quae natura insolens et superba est, audimus aut legimus, quo studio incendimur non modo in gestis rebus, sed etiam in fictis, ut eos saepe quos numquam
10 vidimus diligamus! te vero quem praesentem intuemur,
cuius mentem sensusque et os cernimus, ut quicquid belli fortuna reliquum rei publicae fecerit, id esse salvum velis, quibus laudibus efferemus, quibus studiis prosequemur, qua benivolentia conplectemur! parietes me dius fidius ut mihi videtur huius curiae tibi gratias agere gestiunt, quod brevi tempore futura sit illa auc-
4 toritas in his maiorum suorum et suis sedibus. Equi-
dem cum C. Marcelli viri optimi et commemorabili pietate praediti lacrimas modo vobiscum viderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria obfudit, quibus tu etiam mortuis M. Marcello conservato dignita-

---

victu *(sic cod. i. -to,* victis *Keil)* temperare. victoriae *si Arus. legisset, scribendum fuit* temperat huic rei

3 faciat *αγ Lact.* facit *β* 4 sed ... iudico *Serv. Georg. 2, 131* simillimum ... iudico *id. Aen. 2, 794 Prisc. GL II 94, 20 III 220, 5 GL suppl. 80, 17* 9 obstrepit clamor militum (videntur *add.* V) et tubarum soni AV 12 in victoria ... insolens e. s. e. *Don. Andr. 907* 13 insolens *βγ Don.* et insolens *α* aut audimus *γ* 20 parietes ... gestiunt *Sacerd. GL VI 465, 31* 21 videntur HVm *Sacerd.* 22 ⟨senatui⟩ br. t. restituta sit *Delaruelle, Rev. de Phil. XXXIV 1910 p. 243* 26 effudit Dhm *cf. F. Becher, Philol. XLV 1886 p. 192*

tem suam reddidisti, nobilissimamque familiam iam ad
paucos redactam paene ab interitu vindicasti. hunc tu 11
igitur diem tuis maximis et innumerabilibus gratulationibus iure anteponis. haec enim res unius est propria
C. Caesaris: ceterae duce te gestae magnae illae quidem, sed tamen multo magnoque comitatu. huius autem
rei tu idem dux es et comes. quae quidem tanta est ut
tropaeis et monimentis tuis adlatura finem sit aetas —
nihil est enim opere et manu factum, quod non conficiat et consumat vetustas —, at haec tua iustitia et 12
lenitas florescet cotidie magis. ita quantum operibus
tuis diuturnitas detrahet, tantum adferet laudibus. et
ceteros quidem omnes victores bellorum civilium iam
ante aequitate et misericordia viceras; hodierno vero
die te ipse vicisti. Vereor ut hoc quod dicam perinde
intellegi possit auditum, atque ipse cogitans sentio:
ipsam victoriam vicisse videris cum ea quae illa erat
adepta victis remisisti. nam cum ipsius victoriae condicione omnes victi occidissemus, clementiae tuae iu-

---

1 iam *om.* β 3 igitur *om.* α, *e.g. cf. Rab. perd. 24* hoc tu igitur in crimen vocas 4 antepones hm 5 C. *om.* α 7 dux es α es et dux β et dux es γ ut αm ut nulla βah 8 *cf. Oros. 2, 6, 13* quidquid enim est opere et manu factum, labi et consumi vetustates Babylon capta confirmat 9 nihil ... vetustas *Schol. Lucan. 6, 20* nihil ... magis *Lact. inst. div. 6, 11, 25* non α *Lact. Schol. Lucan.* non aliquando βγ *cf. Lact. ib. 7, 11, 5* nihil enim Tullius ait quod sit manibus humanis, quod non aliquando ad interitum redigatur vel iniuria hominum vel ipsa confectrice rerum omnium vetustate 10 tua *om. Lact.* 11 lenitas αa *Lact.* lenitas animi βhm florescit β ita ut βγ tuis operibus β 12 adferet (-fert V) αDLm adferat BEah 14 antea α; *sed Cicero* iam antea *post Verrinas vitavit (ad clausulam commodius efficiendum Caec. 86* iam antea dixi; *item Catil. 2, 26, cf. etiam Landgraf ad Cic. Sex. Rosc. 25)* 15 ipsum βγ 16 vereor ... sentio *Ps. Asc. div. Caec. 21* 16 auditum *Patricius* auditu αβγ *Ps. Asc.* ego ipse *Ps. Asc.* 17 victoriam ipsam ... videaris *Ps. Asc. ib.* videaris *Ps. Asc. fort. recte* illa *(scil. victoria)* βγ *om.* α erant H *unde* quae erant adempta *Mdv.* 18 condicione omnes β condicione iure omnes αah condicione omnes iure m iure omnes *Cl. di-*

dicio conservati sumus. recte igitur unus invictus es, a
quo etiam ipsius victoriae condicio visque devicta est.
5 13 Atque hoc C. Caesaris iudicium patres conscripti
quam late pateat adtendite. omnes enim qui ad illa
arma fato sumus nescioquo rei publicae misero funesto-
que conpulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani,
scelere certe liberati sumus. nam cum M. Marcellum
deprecantibus vobis rei publicae conservavit, me et
mihi et item rei publicae nullo deprecante, reliquos
amplissimos viros et sibi ipsos et patriae reddidit, quo-
rum et frequentiam et dignitatem hoc ipso in consessu
videtis: non ille hostes induxit in curiam, sed iudicavit
a plerisque ignoratione potius et falso atque inani
metu, quam cupiditate aut crudelitate bellum esse su-
14 sceptum. quo quidem in bello semper de pace audien-
dum putavi, semperque dolui non modo pacem, sed
etiam orationem civium pacem flagitantium repudiari.
neque enim ego illa nec ulla umquam secutus sum
arma civilia, semperque mea consilia pacis et togae
socia, non belli atque armorum fuerunt. hominem sum
secutus privato officio, non publico, tantumque apud
me grati animi fidelis memoria valuit ut nulla non
modo cupiditate, sed ne spe quidem prudens et sciens
15 tamquam ad interitum ruerem voluntarium. quod qui-
dem meum consilium minime obscurum fuit. nam et
in hoc ordine integra re multa de pace dixi, et in ipso
bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. ex
quo nemo erit tam iniustus rerum existimator, qui du-

---

citur Verr. 4, 116 neque more belli neque iure victoriae *leg. agr. 2, 40* belli lege ac victoriae iure; *Catil. 4, 22* est ... melior condicio externae victoriae quam domesticae

1 es *om. αβ certe desideratur secundae personae significatio, tamen melius Mue.* ⟨diceris⟩ *suppleri dixit, quam vocem addiderim post* igitur 7 ab scelere *αγ* at scelere *RKl. sed dicitur aut* si (non, minus) ... at (certe) *aut* etsi ... tamen 15 audiendum *α*Em agendum audiendum GDL agendum audiendumque ah 27 capitis mei *αβ* partis meae *γ* suasi *Busche, Jahrb. CLIII 1896 p. 571* 28 nemo iam erit tam *β* *(unde fort.* nemo tam erit iniustus *eqs.)* existimator rerum *β*

bitet quae Caesaris de bello voluntas fuerit, cum pacis
auctores conservandos statim censuerit, ceteris fuerit
iratior. atque id minus mirum fortasse tum cum esset 6 16
incertus exitus et anceps fortuna belli; qui vero victor
pacis auctores diligit, is profecto declarat maluisse se
non dimicare quam vincere. Atque huius quidem rei
M. Marcello sum testis. nostri enim sensus ut in pace
semper, sic tum etiam in bello congruebant. quotiens
ego eum et quanto cum dolore vidi cum insolentiam
certorum hominum, tum etiam ipsius victoriae feroci-
tatem extimescentem! quo gratior tua liberalitas C. Cae-
sar nobis qui illa vidimus, debet esse. non enim iam
causae sunt inter se, sed victoriae comparandae. vidi- 17
mus tuam victoriam proeliorum exitu terminatam, gla-
dium vagina vacuum in urbe non vidimus. quos ami-
simus cives, eos Martis vis perculit, non ira victoriae,
ut dubitare debeat nemo, quin multos si posset C. Cae-
sar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie con-
servat quos potest. alterius vero partis nihil amplius
dico quam id quod omnes verebamur nimis iracundam
futuram fuisse victoriam. quidam enim non modo ar- 18
matis, sed interdum etiam otiosis minabantur, nec quid
quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandum esse
dicebant, ut mihi quidem videantur di inmortales, etiam-
si poenas a populo Romano ob aliquod delictum ex-
petiverunt, qui civile bellum tantum et tam luctuosum
excitaverunt, vel placati iam vel satiati aliquando om-
nem spem salutis ad clementiam victoris et sapientiam
contulisse.

Quare gaude tuo isto tam excellenti bono, et fruere 19

---

3 fortasse mirum E mirum videretur (-detur h) fortasse γ 5 se maluisse β 7 M. *om.* β 10 certorum Em ceterorum αBDLah 12 illam β *(si ad liberalitatem referretur pronomen,* eam *expectaremus)* iam *om.* β tam m 15 vis martis αh 17 si fieri posset βγ; *vide ne impersonaliter sit accipiendum* si posset, *ita ut significet idem quod* si fieri posset 20 dicam β

cum fortuna et gloria, tum etiam natura et moribus
tuis, ex quo quidem maxumus est fructus iucunditas-
que sapienti. cetera cum tua recordabere, etsi persaepe
virtuti, tamen plerumque felicitati tuae gratulabere: de
nobis quos in re publica tecum simul esse voluisti,
quotiens cogitabis, totiens de maxumis tuis beneficiis,
totiens de incredibili liberalitate, totiens de singulari
sapientia cogitabis. quae non modo summa bona, sed
nimirum audebo vel sola dicere. tantus est enim splen-
dor in laude vera, tanta in magnitudine animi et con-
sili dignitas, ut haec a Virtute donata, cetera a For-
20 tuna commodata esse videantur. noli igitur in conser-
vandis viris bonis defetigari, non cupiditate praesertim
aliqua aut pravitate lapsis, sed opinione officii stulta
fortasse, certe non inproba, et specie quadam rei publi-
cae. non enim tua ulla culpa est si te aliqui timuerunt,
contraque summa laus quod minime timendum fuisse
senserunt.

7
21 Nunc venio ad gravissimam querelam et atrocissi-
mam suspicionem tuam, quae non tibi ipsi magis quam
cum omnibus civibus, tum maxume nobis qui a te con-
servati sumus providenda est. quam etsi spero falsam
esse, numquam tamen extenuabo; tua enim cautio
nostra cautio est. quodsi in alterutro peccandum sit,
malim videri nimis timidus quam parum prudens. sed
quisnam est iste tam demens? de tuisne — tametsi
qui magis sunt tui quam quibus tu salutem insperan-

---

5 simul *αβ* salvos *γ* 8 sapientia tua *γ* 9 est *om.* B*γ* 12 noli ... conservando *(sic) Schol. G* 13 bonis viris *β Serv. auct. Aen. 1, 548* (noli ... inproba) defatigari *Serv. auct.* 14 sed opinione *Schol. G* 15 et facie (-ce m) quadam hm 16 non ... culpa *Schol. G* culpa ulla *γ* ulla *om. Schol. G* 19 Nunc ... querelam *Schol. G* 23 tamen numquam *β* extenuabo verbis *γ* 24 quodsi ... malim timidus quam parum prudens videri (*propter* alterutro) *Prisc. GL II 181, 12* quodsi ... peccandum sit *id. II 226, 4 Schol. G* quod si H *Prisc. II 226, 4 Schol. G in explicatione* ut si AV*βγ Schol. G in lemmate*

tibus reddidisti? — an ex eo numero qui una tecum
fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut quo
duce omnia summa sit adeptus, huius vitam non ante-
ponat suae. an si nihil tui cogitant sceleris, cavendum
est ne quid inimici? qui? omnes enim qui fuerunt, aut
sua pertinacia vitam amiserunt, aut tua misericordia
retinuerunt, ut aut nulli supersint de inimicis, aut qui
fuerunt sint amicissimi. Sed tamen cum in animis ho- 22
minum tantae latebrae sint et tanti recessus, augeamus
sane suspicionem tuam; simul enim augebimus dili-
gentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam
rudis in re publica, tam nihil umquam nec de sua nec
de communi salute cogitans, qui non intellegat tua
salute contineri suam, et ex unius tua vita pendere
omnium? equidem de te dies noctesque ut debeo cogi-
tans, casus dumtaxat humanos et incertos eventus vale-
tudinis et naturae communis fragilitatem extimesco, do-
leoque cum res publica inmortalis esse debeat, eam in
unius mortalis anima consistere. si vero ad humanos 23
casus incertosque motus valetudinis sceleris etiam ac-
cedit insidiarumque consensio, quem deum si cupiat
posse opitulari rei publicae credimus?

Omnia sunt excitanda tibi C. Caesar uni, quae iacere 8
sentis belli ipsius impetu quod necesse fuit perculsa
atque prostrata; constituenda iudicia, revocanda fides,
comprimendae libidines, propaganda suboles, omnia
quae dilapsa iam diffluxerunt, severis legibus vincienda
sunt. non fuit recusandum in tanto civili bello, tanto 24
animorum ardore et armorum, quin quassata res publica,
quicumque belli eventus fuisset, multa perderet et or-

1 an ex eo γ an ex hoc β ax en eone H anexeone V ex eone ex A *unde* anne ex eo *Cl.* 5 qui superfuerunt γ 13 quin intellegat AV 14 ex ... omnium *Comm. Lucan. 5, 685 Schol. Lucan. 5, 686* 15 omnium βγ *Comm. Lucan.* omnia α *Schol. Lucan.* 16 et incertos ... valetudinis *del. Heu.* 17 fragilitates H 20 accedat γ 22 credimus α credamus βγ

27 delapsa Aβ defluxerunt αEL a fluxerunt h 28 tantoque γ

namenta dignitatis et praesidia stabilitatis suae, multa-
que uterque dux faceret armatus, quae idem togatus
fieri prohibuisset. quae quidem tibi nunc omnia belli
vulnera sananda sunt, quibus praeter te mederi nemo
25 potest. Itaque illam tuam praeclarissimam et sapien-
tissimam vocem invitus audivi: 'satis diu vel naturae
vixi vel gloriae.' satis si ita vis fortasse naturae, addo
etiam si placet gloriae, at quod maximum est, patriae
certe parum. quare omitte quaeso istam doctorum ho-
minum in contemnenda morte prudentiam, noli nostro
periculo esse sapiens. saepe enim venit ad auris meas,
te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi vixisse.
credo; sed tum id audirem, si tibi soli viveres aut si
tibi etiam soli natus esses. omnium salutem civium
cunctamque rem publicam res tuae gestae complexae
sunt; tantum abes a perfectione maximorum operum,
ut fundamenta nondum quae cogitas ieceris. hic tu
modum vitae tuae non salute rei publicae, sed aequi-
tate animi definies? quid si istud ne gloriae quidem
satis est? cuius te esse avidissimum quamvis sis sapiens
26 non negabis. 'parumne' inquies 'magna relinquemus?'
immo vero aliis quamvis multis satis, tibi uni parum.
quicquid est enim quamvis amplum sit, id est parum

---

1 multaque ... dux *Schol. G* 3 nunc tibi γ 4 curanda γ 5 tuam praecl. *Schol. G* 6 te diu ... vixisse hm satis ... gloriae *Schol. G, ubi* vixi vel naturae, *sed ad § 27* ⟨satis⟩ vel naturae vixi 7 addo $\beta\gamma$ addam α; *utrumque Ciceronianum* (addam *Rab. perd. 20 Tull. 15 Sulla 34; Sulla 23 al.*), *sed praesens huic loco ni fallor aptius* 8 patriae ... parum *Schol. G* 9 istam quaeso βm doctorum *Schol. G* 11 meas auris $\alpha\gamma$ 12 satis te tibi α tibi satis te (tibi te satis E) $\beta\gamma$ satis te *Cl. quod improbo propter sequentia* 13 sed ... viveres *Schol. G* sed ... natus esses *Comm. Bern. et Schol. Lucan. 5, 687* 14 nunc cum omnium ... complexae sunt (sint a) γ si ... esses *Comm. Bern. et Schol. Lucan. 2, 383* 16 tantum ... perfectione *Schol. G* tantum ... ieceris *Prisc. GL III 368, 10* 18 *intellege* eorum quae quae cogitas nondum *Prisc.* 19 quid ... satis est *Schol. G* quidem *Schol. G* quidem tuae $\alpha\gamma$ tuae quidem β 21 parumne igitur BEDγ gloriam magnam γ

tum cum est aliquid amplius. quodsi rerum tuarum in-
mortalium C. Caesar hic exitus futurus fuit, ut devictis
adversariis rem publicam in eo statu relinqueres in quo
nunc est, vide quaeso ne tua divina virtus admirationis
plus sit habitura quam gloriae, siquidem gloria est in-
lustris ac pervagata magnorum vel in suos [civis] vel
in patriam vel in omne genus hominum fama merito-
rum. haec igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, 9 27
in hoc elaborandum est, ut rem publicam constituas,
eaque tu in primis summa tranquillitate et otio per-
fruare. tum te si voles, cum et patriae quod debes sol-
veris, et naturam ipsam expleveris satietate vivendi,
satis diu vixisse dicito. quid est enim omnino hoc
ipsum diu, in quo est aliquid extremum? quod cum
venit, omnis voluptas praeterita pro nihilo est, quia
postea nulla est futura. Quamquam iste tuus animus
numquam his angustiis quas natura nobis ad viven-
dum dedit, contentus fuit, semper inmortalitatis amore
flagravit. nec vero haec tua vita ducenda est, quae 28
corpore et spiritu continetur; illa inquam, illa vita est
tua quae vigebit memoria saeculorum omnium, quam
posteritas alet, quam ipsa aeternitas semper tuebitur.
huic tu inservias, huic te ostentes oportet, quae quidem
quae miretur iam pridem multa habet; nunc etiam quae
laudet exspectat. obstupescent posteri certe imperia
provincias Rhenum Oceanum Nilum pugnas innumera-
biles incredibiles victorias monimenta munera trium-
phos audientes et legentes tuos. sed nisi haec urbs 29
stabilita tuis consiliis et institutis erit, vagabitur modo
tuum nomen longe atque late, sedem stabilem et do-

---

5 *cf. Cassiod. de art. ac disc. lib. litt. (Migne LXX) 1190 D et Isid. 2, 30, 2* gloria est laus recte factorum magnorumque in re-publica fama meritorum 6 civis *om. γ recte, nam quid interest inter* suos civis *et* patriam*?* 11 et *om. β* 13 quid ... diu *Schol. G* quid ... extremum *Serv. Aen. 10, 467* est enim *Schol. G Serv.* enim est *αβγ* omnino *om. Schol. G et Serv.* hoc *om. γ* 19 *cf. Schol. G ad § 1* dicenda HV*γ* 24 quae ... imperia tua *(sic) Schol. G* 28 sed ... consiliis *Schol. G* 30 sedem quidem *γ*

micilium certum non habebit. erit inter eos etiam qui
nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cum
alii laudibus ad caelum res tuas gestas efferent, alii
fortasse aliquid requirent, idque vel maximum, nisi belli
civilis incendium salute patriae restinxeris, ut illud fati
fuisse videatur, hoc consili. servi igitur eis iudicibus qui
multis post saeculis de te iudicabunt, et quidem haud
scio an incorruptius quam nos. nam et sine amore et
sine cupiditate et rursus sine odio et sine invidia iudi-
30 cabunt. id autem etiamsi tum ad te, ut quidam falso
putant, non pertinebit, nunc certe pertinet esse te talem,
ut tuas laudes obscuratura nulla umquam sit oblivio.
10 Diversae voluntates civium fuerunt distractaeque sen-
tentiae. non enim consiliis solum et studiis, sed armis
etiam et castris dissidebamus; erat obscuritas quaedam,
erat certamen inter clarissimos duces; multi dubitabant
quid optimum esset, multi quid sibi expediret, multi
31 quid deceret, nonnulli etiam quid liceret. perfuncta res
publica est hoc misero fatalique bello; vicit is qui non
fortuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret,
nec qui [omnes] quibus iratus esset, eosdem etiam
exilio aut morte dignos iudicaret. arma ab aliis posita,
ab aliis erepta sunt. ingratus est iniustusque civis qui
armorum periculo liberatus, animum tamen retinet ar-
matum, ut etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, qui
in causa animam profudit. quae enim pertinacia qui-
32 busdam, eadem aliis constantia videri potest. Sed iam
omnis fracta dissensio est armis, extincta aequitate vic-
toris. restat ut omnes unum velint, qui habent aliquid

---

4 requirent alii fortasse *Schol. G* belli ... consilii *quibusdam omissis Schol. G* 6 fuisse *ut supra* β h m, *post* videatur α, *post* hoc a, *del. Cl., sed aegre desideratur* eis α eis etiam β a m etiam h 8 an incorruptius *Schol. G* 10 falso *del. Weiske* 13 diversae ... civium *Schol. G* 15 erat enim β erat autem a m 17 multi quid se deceret ... liceret *Schol. G* 18 diceret H B h m 19 hoc *om.* α 21 *om.* αγ etiam *om.* Bγ 22 armis ab aliis posita *et* erepta *Schol. G* 25 sit melior AVγ melior sit Hβ qui in acie cecidit *del. Weiske* 29 ut ... velint *Schol. G* qui modo β a h

non sapientiae modo, sed etiam sanitatis. nisi te C. Caesar salvo et in ista sententia qua cum antea, tum hodie maxime usus es, manente salvi esse non possumus. quare omnes te qui haec salva esse volumus, et hortamur et obsecramus, ut vitae, ut saluti tuae consulas, omnesque tibi — ut pro aliis etiam loquar quod de me ipso sentio —, quoniam subesse aliquid putas quod cavendum sit, non modo excubias et custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus et corporum pollicemur. 11

Sed ut unde est orsa, in eodem terminetur oratio, 33 maximas tibi omnes gratias agimus, C. Caesar, maiores etiam habemus. nam omnes idem sentiunt, quod ex omnium precibus et lacrimis sentire potuisti. sed quia non est omnibus stantibus necesse dicere, a me certe dici volunt, cui necesse est quodammodo. et quod fieri decet M. Marcello a te huic ordini populoque Romano et rei publicae reddito, fieri id intellego. nam laetari omnes non ut de unius solum, sed ut de omnium salute sentio. quod autem summae benivolentiae 34 est quae mea erga illum omnibus nota semper fuit, ut vix C. Marcello optimo et amantissimo fratri, praeter eum quidem cederem nemini, cum id sollicitudine cura labore tamdiu praestiterim quamdiu est de illius salute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis molestiis doloribus liberatus praestare debeo. itaque C. Caesar sic tibi gratias ago ut me omnibus rebus a te non conservato solum, sed etiam ornato, tamen ad tua in me unum innumerabilia merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, magnus hoc tuo facto cumulus accesserit.

1 non sapientiae modo AV am non modo s. Hh non solum s. β 3 vel maxime β 5 *ut supra* α ut vitae tuae et saluti β a ut vitae hm 7 ipse β 10 ut *om.* BDah oratio mea hm 11 maximas ... agimus *Schol. G* omnes tibi *Schol. G* 13 et quoniam non γ 14 omnibus *om.* hm, *post* stantibus a a me ... volunt *Schol. G* 18 *ut supra* (*nisi quod* solum *om.* ah) α ah *bis* ut *om.* β *et hoc et* solum *om.* m omnium AV omni H communi βγ 20 semper nota β 21 C. α D M. BEL *om.* γ 22 cum id sollicitudine *Schol. G* 25 debebo H 26 omnibus me β non ... ornato *Schol. G* 28 unum *om.* αγ 29 magnus αγ maximus β

PRO Q. LIGARIO ORATIO

TESTIMONIA

Cic. epist. 6, 14 Cicero Ligario. me scito omnem meum laborem, omnem operam curam studium in tua salute consumere. nam cum te semper maxime dilexi, tum fratrum tuorum quos aeque atque te summa benivolentia sum complexus, singularis pietas amorque fraternus nullum me patitur officii erga te studiique munus aut tempus praetermittere. sed quae faciam fecerimque pro te, ex illorum te litteris quam ex meis malo cognoscere. quid autem sperem aut confidam et exploratum habeam de salute tua, id tibi a me declarari volo. nam si quisquam est timidus in magnis periculosisque rebus semperque magis adversos rerum exitus metuens quam sperans secundos, id ego sum et si hoc vitiumst, eo me non carere confiteor.

(2) Ego idem tamen cum a. d. V. K. intercalares priores rogatu fratrum tuorum venissem mane ad Caesarem atque omnem adeundi et conveniendi illius indignitatem et molestiam pertulissem, cum fratres et propinqui tui iacerent ad pedes, et ego essem locutus quae causa, quae tuum tempus postulabat, non solum ex oratione Caesaris quae sane mollis et liberalis fuit, sed etiam ex oculis et vultu, ex multis praeterea signis quae facilius perspicere potui quam scribere, hac opinione discessi, ut mihi tua salus dubia non esset. (3) quamobrem fac animo magno fortique sis, et si turbidissima sapienter ferebas, tranquilliora laete feras. ego tamen tuis rebus sic adero ut difficillimis neque Caesari solum, sed etiam amicis eius omnibus quos mihi amicissimos esse cognovi, pro te sicut adhuc feci, libentissime supplicabo. vale.

Dig. 1, 2. 2, 46 (Tubero) transit a causis agendis ad ius civile, maxime postquam Q. Ligarium accusavit nec obtinuit apud C. Caesarem.

De orationis editione: Cic. Att. 13, 12, 2 Ligarianam praeclare vendidisti.

ib. 13, 9, 2 Ligarianam ut video praeclare auctoritas tua commendavit. scripsit enim ad me Balbus [Oppius] (Oppius⟨que⟩?) mirifice se probare ob eamque causam ad Caesarem eam se oratiunculam misisse.

ib. 13, 20, 2 ad Ligarianam de uxore Tuberonis et privigna neque possum iam addere — est enim pervulgata — neque Tuberonem volo offendere; mirifice est enim φιλαίτιος.

ib. 13, 44, 3 Brutus mihi T. Ligari verbis nuntiavit quod appelletur L. Corfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum. sciebam Corfidium pernecessarium Ligariorum. sed eum video ante esse mortuum. da igitur quaeso negotium Pharnaci Antaeo Salvio ut id nomen ex omnibus libris tollatur *(quod fieri non potuit, cf. Lig. 33 p. 98, 13).*

ARGUMENTUM SCHOLIASTAE GRONOVIANI

Quintus Ligarius legatus cum Considio fuisset profectus Africam, ita administravit ut cum Considius ad consulatus petitionem vellet venire Romam, pro se Ligarium faceret. coepit Ligarius Africam tenere legati iure discedente Considio. interea evenere bella civilia inter Pompeium et Caesarem. fratres Ligarii cum Caesare senserant. senatus iussit in sortem mitti nomina senatorum, ut imperatores novi mitterentur ad tenendas provincias. Africa evenit Tuberoni. rumor pervenit ad Africam iam bella geri Pompeiana. Africa studio ferebatur in Pompeium, quaerebat ducem. quodam tempore Varus in Africam praetor fuerat. sic placuerat Afris ut cum se optulisset, statim fieret imperator in Africa contra Caesarem. navigavit Tubero cum Pansa patre. cum venisse<n>t ad Africam, pro Pompeio mandavit illis Varus: 'decedite, iam ego teneo Africam; Pompeianis commissa est'. interea sicut dixit Livius, oppressus est Tubero et Pansa; fugerunt ad Pompeium, cum quererentur. inter has moras supervenit Curio ad Africam. victus est a Iuba rege Curio. mandavit Varus ad Pompeium: 'scias Curionem ducem occisum esse in Africa[m]. tua est provincia'. gratulatus Pompeius vocavit Tuberonem et Pansam: 'quid querimini?' inquit 'et illi nostri sunt: pro nobis dimicarunt, non possum vos vindicare'. occisus postea Pompeius. perseveravit in armis sola Africa. ibi periclitatus usque ad extremum Caesar. unde oderat eos vel maxime qui in Africam fuerant, quia iam non pro Pompeio pugnabant, sed pertinacia. unde inexorabilis vel maxime fuerat his qui in Africa contra Caesarem <arma> susceperant. victus est in Africa postea Iuba rex, occisus est Petreius, occisus Cato, occisus Scipio. occisis partibus in Africa Ligarius latuit. semper quaerebat illum ad interitum Caesar. eo tempore quo dedit indulgentiam Marcello vel maxime inimico, spem coeperunt fratres Ligarii posse habere collecta mul-

titudine populi. postquam ignovit Marcello in senatu, coepit quasi populus Romanus pro Ligario petere. stetit Caesar dubius. cum vellet paene ignoscere, surrexit Tubero cui iam (etiam?) indulgentiam dederat, et dixit: 'in Africam fuit'. scit enim quia eos maxime execrabatur qui in Africa fuerunt. accusat modo Tubero vel Pansa pater eius. accusant Ligarium quod in Africa fuit. adest illi Cicero.

status venialis per casum, per inprudentiam et per necessitatem; omni igitur parte consistit. narrationem probamus. genus causae admirabile: quod iste odit reum, quod odiosa persona est Caesari. in ista oratione per hironiam esse principia intellegamus.

1 Novum crimen C. Caesar et ante hunc diem non
1 auditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse, idque C. Pansa praestanti vir ingenio fretus fortasse familiaritate ea quae est ei tecum, ausus est confiteri. itaque quo me vertam nescio. paratus enim veneram, cum tu id neque per te scires neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. sed quoniam diligentia inimici investigatum est quod latebat, confitendum est opinor, praesertim cum meus necessarius Pansa fecerit ut id integrum iam non esset, omissaque controversia omnis oratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conservati, cum a te non libe-

---

1 Novum crimen *Quint. 9, 4, 92 Schol. G* (*idem* 2 propinquus meus *et* 3 idque Gaius Pansa ingenio praestanti fretus fortasse) Novum ... Caesar *Diom. GL I 467, 8 Mart. Cap. 523 RL 478, 2* Novum ... Caesar et cetera *Rufin. RL 38, 7* Novum crimen ad te Q. Tubero ... fuisse *Grill. RL 604, 32* Novum ... detulit *Quint. 11, 3, 108 et 110* hanc *Quint. quod verum esse posse recte monuit C. Wagener, Phil. XLVII (N. F. I) 1889 p. 551* non auditum αBDL *Quint.* inauditum Eγ *Aqu. RL 24, 23* (novum ... inauditum et cetera) 3 Q. ... fuisse *Quint. 9, 4, 105* in ... fuisse *id. 9, 4, 73* 5 ausus est confiteri *id. 9, 4, 93* itaque ... nescio *Prisc. GL III 101, 5* quo ... nescio *Quint. 9, 4, 75* quo ... vertam *Schol. G* 6 scires βa scire αhm 10 ut opinor βγ cum ... necessarius *et* 11 omissaque controversia *Schol. G* 13 qua ... conservati *Schol. G*

rationem culpae, sed errati veniam impetravissent. habes 2 igitur Tubero quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum, sed tamen hoc confitentem se in ea parte fuisse qua te, qua virum omni laude dignum patrem tuum. itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligari ullam culpam reprehendatis.

Q. enim Ligarius cum esset nulla belli suspicio, legatus in Africam C. Considio profectus est. qua in legatione et civibus et sociis ita se probavit ut decedens Considius provincia satis facere hominibus non posset, si quemquam alium provinciae praefecisset. itaque Ligarius cum diu recusans nihil profecisset, provinciam accepit invitus; cui sic praefuit in pace ut et civibus et sociis gratissima esset eius integritas ac fides. bellum 3 subito exarsit, quod qui erant in Africa ante audierunt geri quam parari. quod audito partim cupiditate inconsiderata, partim caeco quodam timore primo salutis, post etiam studii sui quaerebant aliquem ducem, cum Ligarius domum spectans, ad suos redire cupiens, nullo se inplicari negotio passus est. interim P. Attius Varus qui tum praetor Africam optinuerat, Uticam venit. ad

---

1 habes ... optandum *Quint. 4, 1, 67* habes ... reum *id. 9, 2, 51 Prisc. GL III 100, 18; idem sed om.* quod ... optandum *Anon. RL 75, 26* Tubero *om. Prisc.* 3 hoc ita γ 4 te Tubero γ 5 quare ... reprehendatis *Quint. 8, 5, 13 Victor RL 434, 2* itaque $\alpha\beta\gamma$ quare *Quint. Victor* facto fateamini *Quint. Victor; Cicero dixit* fateri *aliquid, sed haud raro* confiteri *de aliqua re* 6 culpam ullam *Quint. Victor* 8 Q. ... suspicio *Quint. 11, 3, 162* Q. ... profectus est *id. 4, 2, 109* Quintus ... Ligarius *Schol. G* enim $\alpha\beta$ *Quint. utroque loco Schol. G* igitur γ esset adhuc γ esset in Africa *Quint. 11, 3, 162* *Victor RL 425, 13* Q. Ligarius cum ... Africam profectus non modo ad bellum ... suspicionem belli *(85, 8)* domum spectans ad suos redire cupiens *(85, 20)* 9 C. α *Quint. (cf. Schol. G p. 291, 4 St.)* cum C. β cum consule γ 10 decedens Considius *Schol. G* 15 ac β et $\alpha\gamma$ bellum ... exarsit *Sacerd. GL VI 442, 28* bellum ... parari *Schol. G* 16 antea *Schol. G* 20 Q. Ligarius ... passus est *Quint. 4, 2, 110* et ad γ 22 tum *om.* $\beta\gamma$

eum statim concursum est. atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium, si illud imperium esse potuit, quod ad privatum clamore multitudinis inperi-
4 tae nullo publico consilio deferebatur. itaque Ligarius qui omne tale negotium fugeret, paulum adventu Vari conquievit.

2 Adhuc C. Caesar Q. Ligarius omni culpa vacat: domo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem suspicionem belli; legatus in pace profectus in provincia pacatissima ita se gessit ut ei pacem esse expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere. num igitur remansio? multo minus. nam profectio voluntatem habuit non turpem, remansio necessitatem etiam honestam. ergo haec duo tempora carent crimine, unum cum est legatus profectus, alterum cum efflagitatus a provincia praepositus Africae est.
5 Tertium tempus est quo post adventum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non voluntatis. an ille si potuisset illinc ullo modo evadere, Uticae quam Romae, cum P. Attio quam cum concordissimis fratribus, cum alienis esse quam cum suis maluisset? cum ipsa legatio plena desiderii ac sollicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic aequo animo esse potuit belli discidio distractus a fratribus?

6 Nullum igitur habes Caesar adhuc in Q. Ligario signum alienae a te voluntatis. cuius ego causam ani-

---

3 ad privatum *αγ* a privato DEL in privato B privato ς 5 fugeret *α* cuperet effugere *βγ* 7 adhuc ... belli suspicionem et cetera *Quint. 4, 2, 51* C. *om. Quint.* culpa caret *Quint. (cf. v. 15)* domo est egressus *Arus. GL VII 469, 28* 8 non ... bellum *Schol. G* non modo ... suspicionem belli *Quint. 4, 2, 110* nullum *om. Quint. Victor (cf. ad p. 85, 8)* 9 belli suspicionem *Quint. 4, 2, 51* 10 profectus est B 13 nam ... habuit *Schol. G* 17 tempus est quo *AKl.* tempus quod HDL tempus est quod AVBE est tempus quo *γ* tempus est. [quod] *Schoe. p. 493*[1] 18 quod si *βγ* si *α* 19 an ... potuisset *Schol. G* illinc *om. β* 20 potius quam *γ* 27 cuius ... fide *Schol. G*

madverte quaeso qua fide defendam: prodo meam. o
clementiam admirabilem atque omnium laude praedi-
catione litteris monumentisque decorandam! M. Cicero
apud te defendit alium in ea voluntate non fuisse in
qua se ipsum confitetur fuisse, nec tuas tacitas cogita-
tiones extimescit, nec quid tibi de alio audienti de se
occurrat, reformidat. vide quam non reformidem, vide 3
quanta lux liberalitatis et sapientiae tuae mihi apud te
dicenti oboriatur. quantum potero voce contendam, ut
hoc populus Romanus exaudiat: suscepto bello Caesar, 7
gesto etiam ex parte magna, nulla vi coactus iudicio
ac voluntate ad ea arma profectus sum quae erant
sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe
apud eum qui cum hoc sciret, tamen me antequam
vidit rei publicae reddidit, qui ad me ex Aegypto litte-
ras misit, ut essem idem qui fuissem, qui me cum ipse
imperator in toto imperio populi Romani unus esset,
esse alterum passus est, a quo hoc ipso C. Pansa mihi
hunc nuntium perferente concessos fasces laureatos
tenui quoad tenendos putavi, qui mihi tum denique
salutem se putavit dare, si eam nullis spoliatam orna-
mentis dedisset. vide quaeso Tubero ut qui de meo 8
facto non dubitem, de Ligari audeam dicere. Atque

---

3 cum M. β 5 tacitas *om.* γ 6 de se ipso β 9 quantum ... exaudiat *Quint. 11, 3, 166* 10 hoc populus R. αβ populus hoc R. a *Quint.* populus hoc R. hoc m populus R. h suscepto bello *Schol. G* suscepto ... coactus et cetera *Rufin. RL 46, 18* suscepto ... contra te *Quint. 9, 2, 28* suscepto ... magna *id. 11, 3, 166* 11 etiam αβγ *Rufin.* iam etiam *Quint. utroque loco. quae lectio ferri nequit, propterea quod* etiam *vocem* gesto *effert*
consilio ac voluntate mea *Quint. atque* consilio *fort. praestat*
12 ad ea ... contra te *Diom. GL I 471, 24* suscepta *Diom.*
13 apud ... reddidit *Quint. 9, 2, 14* 14 qui ... sciret *Schol. G*
16 ut ... fuissem *Schol. G* me *ut supra* αγ *ante* alterum β *illud verum esse pronomine* ipse *indicatur, cuius vis perit, nisi* me *antecedit* 17 imperio αβ orbe γ 19 hunc α *Schol. G* (hunc nuntium) *om.* βγ 21 se salutem βh reddere βh
23 dubitem dicere γ ligari αβγ *Quint.* Ligario *Schol. G. quod probat Schoe. p. 491. at vide ne tum* pro Ligario *potius dicendum fuerit* audeam dicere α *Quint. codd.* AB audeam confiteri γ

haec propterea de me dixi, ut mihi Tubero cum de se eadem dicerem ignosceret. cuius ego industriae gloriaeque faveo, vel propter propinquam cognationem, vel quod eius ingenio studiisque delector, vel quod laudem adulescentis propinqui existimo etiam ad meum
9 aliquem fructum redundare. sed hoc quaero: quis putat esse crimen fuisse in Africa? nempe is qui et ipse in eadem provincia esse voluit, et prohibitum se a Ligario queritur, et certe contra ipsum Caesarem est congressus armatus. quid enim Tubero tuus ille destrictus in acie Pharsalica gladius agebat, cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum, quae tua mens oculi manus ardor animi? quid cupiebas, quid optabas? Nimis urgeo; commoveri videtur adulescens. ad me
4 revertar. isdem in armis fui. quid autem aliud egimus
10 Tubero, nisi ut quod hic potest, nos possemus? quorum igitur inpunitas Caesar tuae clementiae laus est, eorum ipsorum ad crudelitatem te acuet oratio? atque in hac causa non nihil equidem Tubero etiam tuam, sed multo magis patris tui prudentiam desidero, quod homo cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, genus

---

Quint. cod. P audeam non confiteri *β* atque ... ignosceret *Anon. RL 72, 4*
6 putet *γ* 7 in Africam Ligarium *γ* 8 provincia *α* africa *βγ* *Prisc. GL III 305, 14* ‘queritur se prohibitum’, deest ‘esse’
9 contra ... armatus (*om.* ipsum) *Diom. GL I 470, 7* 10 quid ille *Schol. G* quid ... Pharsalica *Quint. 9, 2, 38* quid ... agebat *id. 9, 2, 7 et 11, 3, 166* quid tuorum *id. 8, 6, 12* quid optabas *id. 8, 4, 27 Sever. RL 369, 7 Anecd. Paris. p. 23, 15 Eckstein ut supra codd. et Schol. G* tuus ille Tubero *Quint. Sever. Anecd. Paris.* destrictus *om. Quint. 11, 3, 166 et 9, 2, 38*
11 mucro ille *Anecd. Paris.* 14 nimis ... adulescens *Quint. 9, 2, 57* commoveri videtur *Schol. G* 15 isdem ... fui *Quint. 9, 4, 99* quid ... possemus *Quint. 5, 13, 5 (hoc loco om.* autem, *item Rufin. RL 46, 19); 9, 2, 29 Diom. GL I 471, 25* autem contra *Diom.* 16 hoc quod *Diom.* quod ... possemus *Quint. 9, 4, 102*
quorum ... oratio *Quint. 8, 5, 10 Diom. GL I 470, 1* 18 te *post* eorum *Quint. Diom.* ipsorum *om. Diom.* acuet *αγ Quint.* acuit *β Diom.* atque ... Tubero *et p. 89, 1* nam si vidisset *Schol. G*

hoc causae quod esset non viderit. nam si vidisset, quovis profecto quam isto modo a te agi maluisset.

Arguis fatentem. non est satis: accusas eum qui causam habet aut ut ego dico meliorem quam tu, aut ut
tu vis parem. haec admirabilia, sed prodigii simile est 11
quod dicam. non habet eam vim ista accusatio ut Q. Ligarius condemnetur, sed ut necetur. hoc egit civis Romanus ante te nemo; externi sunt isti mores qui usque ad sanguinem incitari solent odio, aut levium Graecorum aut inmanium barbarorum. nam quid agis aliud? Romae ne sit, ut domo careat, ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Broccho avunculo, ne cum eius filio consobrino suo, ne nobiscum vivat, ne sit in patria? num est, num potest magis carere his omnibus quam caret? Italia prohibetur, exulat. non tu hunc ergo
patria privare qua caret, sed vita vis. at istud ne apud 12
eum quidem dictatorem qui omnes quos oderat, morte multabat, quisquam egit isto modo. ipse iubebat occidi, nullo postulante, praemiis invitabat. quae tamen crudelitas ab hoc eodem aliquot annis post, quem tu nunc
crudelem esse vis, vindicata est. ‘Ego vero istud non 5
postulo’ inquies. ita mehercule existimo Tubero. novi

---

2 quam ... maluisset *Arus. GL VII 453, 9* (*propter abl.* isto modo) 3 arguis fatentem *Schol. G Serv. auct. Aen. 11, 164* 4 aut ... mirabilia *Schol. G* 5 non modo mirabilia (m. sunt *γ*) *βγ Schol. G* similia quae *γ unde fortasse* est *del.* 7 ut *om. γ* 8 sunt isti AH isti sunt Va isti *β*hm externi isti mores sunt aut Graecorum aut barbarorum *Schol. G* qui *om. β*hm 9 incitare ... odium hm qui usque ... odio *del. Mue.* qui *et* solent *del. Kay.* aut ... barbarorum *Diom. GL I 470, 27 Comm. Bern. et Schol. Lucan. 3, 302 Hier. comm. Gal. 31 col. 416^{e} (ed. Ven. 1769)* 11 Romae ... fratribus *Prisc. GL III 64, 17* romae *βγ Prisc.* ut romae *α* ut ... careat *om. et* neve cum *Prisc.* 12 avunculo suo *β* 15 non ... vis *Mart. Cap. 520 RL 476, 22 Ps. Asc. div. Caec. 23 p. 192, 29 St.* hunc ergo *α* ergo hunc DE*γ* ergo B eum *Mart. Cap. Ps. Asc.* 16 ne ... dictatorem *Schol. G* (*om.* quidem) 19 praemiis etiam E*γ* 20 eodem *αβ* etiam *γ* aliquot annis *Schol. G*

enim te, novi patrem, novi domum nomenque vestrum;
studia generis ac familiae vestrae virtutis humanitatis
doctrinae plurimarum artium atque optimarum nota
13 mihi sunt. itaque certo scio vos non petere sanguinem.
sed parum attenditis. res enim eo spectat ut ea poena
in qua adhuc Q. Ligarius sit, non videamini esse con-
tenti. quae est igitur alia praeter mortem? si enim est
in exilio, sicuti est, quid amplius postulatis? an ne
ignoscatur? hoc vero multo acerbius multoque du-
rius. quodne nos [domi] petimus precibus ac lacrimis,
strati ad pedes, non tam nostrae causae fidentes quam
huius humanitati, id ne impetremus pugnabis, et in
nostrum fletum inrumpes, et nos iacentes ad pedes
14 supplicum voce prohibebis? si cum hoc domi facere-
mus quod et fecimus et ut spero non frustra fecimus,
tu repente inruisses et clamare coepisses: 'C. Caesar
cave ignoscas, cave te fratrum pro fratris salute obse-
crantium misereat!', nonne omnem humanitatem exu-
isses? quanto hoc durius quod nos domi petimus, id
a te in foro oppugnari et in tali ⟨te⟩ miseria multorum
perfugium misericordiae tollere! dicam plane Caesar
15 quod sentio. si in tanta tua fortuna lenitas tanta non
esset, quam tu per te inquam optines — intellego quid

---

1 studia denique γ 4 sunt omnia β 5 attendistis *Ri.* 9 ignoscatur *ed. Iunt.* ignoscat $\alpha\beta\gamma$ multo d. hm est durius BD 10 quodne ... domi petimus *Schol. G* quodne αm *Schol. G* quod βa si quod h domi *om. cod. Gruteri (cf. 19)* ac α et γ *om.* β 12 oppugnabis β *(sicut Sex. Rosc. 120; illud Sex. Rosc. 8)* 13 et nos ... prohibebis *Prisc. GL II 354, 12* ante pedes *Prisc.* 16 *post* Caesar *add.* γ cave credas *(cf. p. 77, 14)* 17 cave te ... precantium misereatur *Prisc. GL II 392, 17* (*propter* miseret *et* miseretur) 18 nonne ... exuisses *Arus. GL VII 472, 3 (propter* exuere *aliquid)* 20 id te ... oppugnare *e Lb. cod. edd.* et ... miseria *Schol. G add. Schoe. p. 492* 21 tolli *Cl.* 22 quodsi in tanta ... loquar *Quint. 8, 3, 85* tanta αhm *Quint.* hac tanta βa, hac *ne recipiamus, prohibemur oppositione alterius* tanta, *quae infringitur ubi* hac *ante prius* tanta *exstat* tua *om. Quint.* bonitas *Quint. (prob. Schoe. p. 497 cl. 37 p. 99, 22)* 23 per te ... optines *Schol. G* per te $\alpha\beta$ *Quint. codd.* Ab *Schol. G* per te per te γ (parce per te *Quint. cod.* M)

loquar —, acerbissimo luctu redundaret ista victoria.
quam multi enim essent de victoribus qui te crudelem
esse vellent, cum etiam de victis reperiantur! quam
multi qui cum a te ignosci nemini vellent, impedirent
clementiam tuam, cum hi quibus ipse ignovisti, nolint
te esse in alios misericordem! quodsi probare Caesari 16
possemus in Africa Ligarium omnino non fuisse, si
honesto et misericordi mendacio saluti civi calamitoso
esse vellemus, tamen hominis non esset in tanto dis-
crimine et periculo civis refellere et coarguere nostrum
mendacium, et si esset alicuius, eius certe non esset
qui in eadem causa et fortuna fuisset. sed tamen aliud
est errare Caesarem nolle, aliud est nolle misereri. tum
diceres: 'Caesar cave credas; fuit in Africa, tulit arma
contra te!' nunc quid dicis? 'cave ignoscas!' haec nec
hominis nec ad hominem vox est. qua qui apud te
C. Caesar utetur, suam citius abiciet humanitatem quam
extorquebit tuam.

Ac primus aditus et postulatio Tuberonis haec ut 6 17
opinor fuit, velle se de Q. Ligari scelere dicere. non
dubito quin admiratus sis, vel quod nullo de alio quis-
quam, vel quod is qui in eadem causa fuisset, vel
quidnam novi sceleris adferret. scelus tu illud vocas
Tubero. cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit.
alii errorem appellant, alii timorem, qui durius, spem
cupiditatem odium pertinaciam, qui gravissime, temeri-
tatem; scelus praeter te adhuc nemo. ac mihi quidem
si proprium et verum nomen nostri mali quaeritur, fa-
talis quaedam calamitas incidisse videtur et inprovidas
hominum mentes occupavisse, ut nemo mirari debeat
humana consilia divina necessitate esse superata. liceat 18

---

4 qui *om.* β 5 cum etiam β ipsis AV 6 quodsi ... possemus *Schol. G* 8 saluti ... vellemus *Arus. GL VII 474, 26 et 493, 22* 10 redarguere β 13 tunc β 14 Africa Ligarius γ 17 utitur Ehm 19 ac ... postulatio (*om.* et) *Schol. G* 21 de nullo alio βhm quicquam ah 27 ac ... proprium *Schol. G* 28 quaeratur β

esse miseros — quamquam hoc victore esse non possumus; sed non loquor de nobis, de illis loquor qui occiderunt —, fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris vero crimine furoris parricidii liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis aliis carere. quando hoc ex te quisquam Caesar audivit, aut tua quid aliud arma voluerunt nisi a te contumeliam propulsare? quid egit tuus invictus exercitus, nisi uti suum ius tueretur et dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cupiebas, idne agebas ut tibi cum sceleratis an ut cum bonis ci-
19 vibus conveniret? mihi vero Caesar tua in me maxima merita tanta certe non viderentur, si me ut sceleratum a te conservatum putarem. quomodo autem tu de re publica bene meritus esses, cum tot sceleratos incolumi dignitate esse voluisses? secessionem tu illam existimavisti Caesar initio, non bellum, nec hostile odium, sed civile discidium, utrisque cupientibus rem publicam salvam, sed partim consiliis partim studiis a communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat paene par, non par fortasse eorum qui sequebantur; causa tum dubia, ‖quod erat aliquid in utraque parte quod probari posset; nunc melior ea iudicanda est quam etiam di adiuverunt. cognita vero clementia tua quis non eam victoriam probet in qua occiderit nemo nisi armatus?

7
20 Sed ut omittam communem causam, veniamus ad nostram. utrum tandem existimas facilius fuisse Tubero

---

1 hoc victore *usque ad 28 (p. 96, 7)* auctor fui sed tum *exstat* C

5 quando ... quisquam *Schol. G* 6 ex te quisquam *αγ Schol. G* quisquam ex te *β* 7 contumeliam propulsare *Schol. G* 8 ut *βγ* 10 civibus *om. α* 11 Caesar *om. αγ* 14 cum *αγ* si *β* 16 neque *β* 18 salvam esse *γ* 19 principum ... sequebantur *Quint. 9, 3, 36 Isid. orig. 2, 21, 7 RL 518, 24* 20 qui *αβγ Quint.* quae *Isid.* non ... eorum *Schol. G* 22 nunc ... adiuverunt *Quint. 5, 14, 1 (cf. 5, 11, 42) Comm. Bern. Lucan. 7, 259 Schol. Lucan. 1, 128. 7, 260. 8, 486* melior certe *γ (contra αβ et testes)* 26 sed ... causam *Schol.* G

Ligario ex Africa exire, an vobis in Africam non ve-
nire? ‘poteramusne’ inquies ‘cum senatus censuisset?’
si me consulis, nullo modo; sed tamen Ligarium sena-
tus idem legaverat. atque ille eo tempore paruit cum
parere senatui necesse erat, vos tum paruistis cum
paruit nemo qui noluit. reprehendo igitur? minime vero.
neque enim licuit aliter vestro generi nomini familiae
disciplinae. sed hoc non concedo ut quibus rebus glo-
riemini in vobis, easdem in aliis reprehendatis. Tube- 21
ronis sors coniecta est ex senatus consulto, cum ipse
non adesset, morbo etiam impediretur; statuerat ex-
cusari. haec ego novi propter omnes necessitudines
quae mihi sunt cum L. Tuberone; domi una eruditi,
militiae contubernales, post adfines, in omni vita fami-
liares; magnum etiam vinculum quod isdem studiis
semper usi sumus. scio Tuberonem domi manere vo-
luisse. sed ita quidam agebant, ita rei publicae sanc-
tissimum nomen opponebant, ut etiamsi aliter sentiret,
verborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset.
cessit auctoritati amplissimi viri vel potius paruit: una 22
est profectus cum iis quorum erat una causa. tardius
iter fecit. itaque in Africam venit iam occupatam. hinc
in Ligarium crimen oritur vel ira potius. nam si crimen
est [prohibere illa] voluisse, non minus magnum est
vos Africam, arcem omnium provinciarum natam ad
bellum contra hanc urbem gerundum, optinere voluisse
quam aliquem se maluisse. atque is tamen aliquis Li-

---

1 ligario α ligarium $\beta\gamma$ exire ... Africam *om.* γ vobis D^1 nobis α vos D^2BE africa C 9 tuberoni β 11 excusari HC^2 excusare C^1AV$\beta\gamma$ 13 domi ... contubernales *Sacerd. GL VI 442, 27 (propter locativos)* domo α 14 post adfines *Schol. G* omni denique $\beta\gamma$ 16 scio igitur β 17 agebat *et* opponebat GE 19 verborum βhm *Schol. G* (verborum pondus) virorum αa 20 cessit ... paruit *Isid. 5, 25, 32* amplissimi viri *et* una est profectus *Schol. G* 24 prohibere illa *(sc. Africā)* αa illum βhm *utrumque glossemate natum vidit Bai. lectio familiae* α *propterea ferri nequit, quod Africa in sequentibus ipso nomine significatur* 25 vos ... arcem *Schol. G*

garius non fuit: Varus imperium se habere dicebat,
23 fasces certe habebat. sed quoquomodo se illud habet,
haec querella Tubero vestra quid valet: 'recepti in pro-
vinciam non sumus'? quid, si essetis? Caesarine eam
8 tradituri fuistis, an contra Caesarem retenturi? vide quid
licentiae Caesar nobis tua liberalitas det vel potius
audaciae. si responderit Tubero Africam quo senatus
eum sorsque miserat, tibi patrem suum traditurum
fuisse, non dubitabo apud ipsum te cuius id eum facere
interfuit, gravissimis verbis eius consilium reprehendere.
non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam ad-
24 probata. sed iam hoc totum omitto, non tam ne offen-
dam tuas patientissimas aures, quam ne Tubero quod
numquam cogitavit facturus fuisse videatur. veniebatis
igitur in provinciam unam ex omnibus huic victoriae
maxime infensam, in qua rex potentissimus inimicus
huic causae, aliena voluntas, conventus firmi atque
magni. quaero: quid facturi fuistis? quamquam quid
facturi fueritis dubitem, cum videam quid feceritis? pro-
hibiti estis in provincia vestra pedem ponere, et prohi-
25 biti summa cum iniuria. quomodo id tulistis? acceptae
iniuriae querelam ad quem detulistis? nempe ad eum
cuius auctoritatem secuti in societatem belli veneratis.
quodsi Caesaris causa in provinciam veniebatis, ad eum
profecto exclusi provincia venissetis. venistis ad Pom-
peium. quae est ergo apud Caesarem querela, cum

---

1 Varus ... habebat *Schol. Lucan. 4, 667. 8, 287; cf. Comm. Bern. Lucan. 4, 667* 2 illud habeat β 5 fuistis α fuissetis βγ vide ... nobis *Schol. G* 6 nobis Caesar C 11 non ... fuisset *Schol. G* 12 adprobata CAa eadem pr- H probata βhm non tam ne Dm non tam propter id ne BE non tam ut non ah non ultra α (*sed* non tra *eras.* ul C) 15 in provinciam *Cl.* in Africam in provinciam AVC[1] in provinciam in Africam H in Africam provinciam C[2]βγ unam ex omnibus *Schol. G* 16 infensam α infestam βγ rex potentissimus *Schol. G* erat rex β rex erat γ 18 fuistis αβ fuissetis γ 19 dubitem αD non dubitem BEγ cum ... feceritis *Schol. G*

eum accusetis, a quo queramini prohibitos vos contra
Caesarem gerere bellum? atque in hoc quidem vel cum
mendacio si vultis gloriemini per me licet, vos provin-
ciam fuisse Caesari tradituros. etiamsi a Varo et a qui-
busdam aliis prohibiti estis, ego tamen confitebor cul-
pam esse Ligari qui vos tantae laudis occasione pri-
vaverit. sed vide quaeso Caesar constantiam ornatis- 9 26
simi viri L. Tuberonis, quam ego quamvis ipse proba-
rem ut probo, tamen non commemorarem nisi a te
cognovissem in primis eam virtutem solere laudari.
quae fuit igitur umquam in ullo homine tanta constan-
tia? constantiam dico, nescio an melius patientiam
possim dicere. quotus enim istud quisque fecisset, ut
a quibus partibus in dissensione civili non esset re-
ceptus, essetque etiam cum crudelitate reiectus, ad eas
ipsas partis rediret? magni cuiusdam animi atque eius
viri quem de suscepta causa propositaque sententia
nulla contumelia, nulla vis, nullum periculum possit
depellere. ut enim cetera paria Tuberoni cum Varo 27
fuissent, honos nobilitas splendor ingenium — quae
nequaquam fuerunt —, hoc certe praecipuum Tubero-
nis quod [iusto cum imperio] ex senatus consulto in
provinciam suam venerat. hinc prohibitus non ad Cae-
sarem, ne iratus, non domum, ne iners, non aliquam
in regionem, ne condemnare causam illam quam se-
cutus esset, videretur; in Macedoniam ad Cn. Pompei
castra venit in eam ipsam causam a qua erat reiectus

---

1 prohibitos vos α vos pr. γ pr. esse vos β 2 atque ... licet *Prisc. GL III 367, 8* vel *om. Prisc. sed add.* r 3 vultis αBa velitis DE vis hm *Prisc.* (*sed* vultis r) gloriemini αB^{1}a gloriari B^{2}DEhm *Prisc.* (*nisi quod* r -emini) 4 a *alterum om.* CH *fort. recte* 5 estis C^1 *(sic Gar.)* essetis C^2 *cett.* 6 privarit C 8 viri *om.* E L. *om.* β L. Tuberonis *del. Cobet, Mnem. III 1854 p. 233* 13 istuc C 15 esset etiam β eas ipsas (*om.* partis) h eos ipsos β 20 honos *om.* αh 22 *del. B. Nake, Jahrb. CIX 1874 p. 297* 23 hinc ... secutus et cetera *Rufin. RL 46, 27* 24 ad domum *Rufin.* aliquam in αγ *Rufin.* in aliquam β 25 secutus erat β 26 in Cn. C

28 iniuria. quid? cum ista res nihil commovisset eius ani-
mum ad quem veneratis, languidiore credo studio in
causa fuistis. tantummodo in praesidiis eratis, animi
vero a causa abhorrebant. an ut fit in civilibus bellis
*** nec in vobis magis quam in reliquis? omnes enim
vincendi studio tenebamur. pacis equidem semper auc-
tor fui, sed tum sero; erat enim amentis, cum aciem
videres, pacem cogitare. omnes inquam vincere vole-
bamus, tu certe qui in eum locum venisses ubi tibi
esset pereundum, nisi vicisses. quamquam ut nunc se
10 res habet, non dubito quin hanc salutem anteponas illi
29 victoriae. haec ego non dicerem Tubero, si aut vos
constantiae vestrae aut Caesarem beneficii sui paeni-
teret. nunc quaero utrum vestras iniurias an rei publi-
cae persequamini. si rei publicae, quid de vestra in illa
causa perseverantia respondebitis? si vestras, videte ne
erretis qui Caesarem vestris inimicis iratum fore pute-
tis, cum ignoverit suis. itaque num tibi videor in causa
Ligari esse occupatus, num de eius facto dicere? quic-
quid dixi, ad unam summam referri volo vel humani-
tatis vel clementiae vel misericordiae.

30 Causas Caesar egi multas equidem tecum, dum te in
foro tenuit ratio honorum tuorum, certe numquam hoc
modo: ʽignoscite iudices, erravit, lapsus est, non puta-
vit —; si umquam posthac —.’ ad parentem sic agi
solet, ad iudices: ʽnon fecit, non cogitavit; falsi testes,
fictum crimen.’ dic te Caesar de facto Ligari iudicem
esse, quibus in praesidiis fuerit quaere: taceo, ne haec
quidem colligo quae fortasse valerent etiam apud iu-

---

7 *a verbis* sero; erat *deest* C *usque ad 38 (p. 100, 6)* admonebo

1 cum iniuria γ *(ex 94, 21 qui locus aliter comparatus est)* 5 *lac. statuit Mdv. op.*[2] *p. 126* neque C 9 certe praecipue $\beta\gamma$ veneras β tibi *om.* α 21 misericordiae tuae $\alpha\gamma$ 22 causas ... posthac et cetera *Quint. 7, 4, 17* et quidem HVβ *item Quint. codd.* A *(in ras.)* M 24 non putavit lapsus est *Don. Andr. 113* 28 quaerere αa

dicem: ‘legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo ipso non acerbus, totus animo et studio tuus.’ ad iudicem sic, sed ego apud parentem loquor: ‘erravit, temere fecit, paenitet; ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, ut ignoscatur oro.’ si nemo impetravit, arroganter, si plurimi, tu idem fer opem qui spem dedisti. an sperandi Ligario causa non 31
sit, cum mihi apud te locus sit etiam pro altero deprecandi? quamquam nec in hac oratione spes est posita causae, nec in eorum studiis qui a te pro Ligario petunt tui necessarii. vidi enim et cognovi quid maxime 11
spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium gratiosiores esse quam vultus, neque te spectare quam tuus esset necessarius is qui te oraret, sed quam illius pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa ut mihi beatiores illi videantur interdum, qui tua liberalitate fruantur quam tu ipse qui illis tam multa concedas, sed video tamen apud te ut dixi causas valere plus quam preces, ab iisque te moveri maxime quorum iustissimum videas dolorem in petendo.

In Q. Ligario conservando multis tu quidem gratum 32
facies necessariis tuis, sed hoc quaeso considera quod soles. possum fortissimos viros Sabinos tibi probatissimos totumque agrum Sabinum florem Italiae ac robur rei publicae proponere — nosti optime homines —. animadverte horum omnium maestitiam et dolorem; huius

---

2 acerbus fuit γ totus animo αa tametsi totus h tametsi totus animo $\sigma\beta$ 3 ac β sic agi solet βa apud β ad $\alpha\gamma$
4 erravi ... feci $\alpha\beta$ 5 ignoscas γ 7 da salutem qui spem dedisti *Don. Andr. 319* an ... deprecandi *Quint. 5, 10, 93* Ligario causa non sit $\beta\gamma$ *Quint.* de Ligario causa non erit α *qua in lectione etsi* erit *non malum, tamen* de Ligario *minus commode opponitur voci* mihi 13 vultus $\alpha\gamma$ preces β *(e v. 19)*
15 quam illius $\alpha\beta$a quae illius causa h σ 16 tribuis tu α tribuisti γ tribuis β beatiores illi esse BD b. esse illi E esse b. illi ah 17 fruuntur βhσ 19 causas ut dixi β ut dixi causas rogantium γ 26 optimos β

T. Brocchi de quo non dubito quid existimes, lacrimas squaloremque ipsius et filii vides. quid de fratribus di-
33 cam? noli Caesar putare de unius capite nos agere: aut tres tibi Ligarii retinendi in civitate sunt aut tres ex civitate exterminandi. quodvis exilium his est optatius quam patria, quam domus, quam di penates illo uno exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moveant te horum lacrimae, moveat pietas, moveat germanitas; valeat tua vox illa quae vicit. te enim dicere audiebamus nos omnes adversarios putare nisi qui nobiscum essent, te omnis qui contra te non essent tuos. videsne igitur hunc splendorem omnem, hanc Brocchorum domum, hunc L. Marcium C. Caesetium L. Corfidium, hos omnes equites Romanos qui adsunt veste mutata, non solum notos tibi, verum etiam probatos viros [tecum fuisse]? atque his irascebamur, hos requirebamus, his nonnulli etiam minabantur. conserva igitur tuis suos, ut quemadmodum cetera quae dicta
12 sunt a te, sic hoc verissimum reperiatur. quodsi peni-
34 tus perspicere posses concordiam Ligariorum, omnes fratres tecum iudicares fuisse. an potest quisquam dubitare quin si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia fuerit futurus in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum consensum conspirantem et paene conflatum in hac prope aequalitate fraterna [non] noverit, qui hoc non sentiat quidvis prius futurum fuisse quam ut hi fratres diversas sententias fortunasque sequerentur? voluntate igitur omnes tecum fuerunt, tempestate abreptus est unus. qui si consilio id fecisset, esset eo-
35 rum similis quos tu tamen salvos esse voluisti. sed ierit ad bellum, dissenserit non a te solum, verum etiam a fratribus; hi te orant tui. equidem cum tuis omnibus

4 *ut supra* β tres Lig. ret. tibi α tres Lig. tibi ret. γ e HDE 5 nam quodvis β 6 uno illo βγ 9 valeat ... vicit *Comm. Lucan. 7, 318* 12 omnium β 16 tecum fuisse αγ qui tecum fuerunt β *om. cod. Barber., del. Nohl et Cl.* 17 minabamur β 22 fuisset β 25 *del. Hansing*

negotiis interessem, memoria teneo qualis T. Ligarius
quaestor urbanus fuerit erga te et dignitatem tuam. sed
parum est me hoc meminisse, spero etiam te qui ob-
livisci nihil soles nisi iniurias — quam hoc est animi,
quam etiam ingenii tui! —, te aliquid de huius illo
quaestorio officio etiam de aliis quibusdam quaestori-
bus reminiscentem recordari. hic igitur T. Ligarius qui 36
tum nihil egit aliud — neque enim haec divinabat —,
nisi ut tui eum studiosum et bonum virum iudicares,
nunc a te supplex fratris salutem petit. quam huius
admonitus officio cum utrisque his dederis, tres fratres
optimos et integerrimos non solum sibi ipsos neque his
tot ac talibus viris neque nobis necessariis, sed etiam
rei publicae condonaveris. fac igitur quod de homine 37
nobilissimo et clarissimo fecisti nuper in curia, nunc
idem in foro de optimis et huic omni frequentiae pro-
batissimis fratribus. ut concessisti illum senatui, sic da
hunc populo cuius voluntatem carissimam semper ha-
buisti, et si ille dies tibi gloriosissimus, populo Romano
gratissimus fuit, noli obsecro dubitare C. Caesar, simi-
lem illi gloriae laudem quam saepissime quaerere. nihil
est tam populare quam bonitas, nulla de virtutibus tuis
plurimis nec admirabilior nec gratior misericordia est.
homines enim ad deos nulla re propius accedunt quam 38
salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua

---

3 spero ... iniurias *Lact. inst. div. 6, 18, 34* etiam *om. Lact.* qui ... iniurias *Quint. 6, 3, 108* 4 nihil soles oblivisci *Quint. cf. Aug. epist. 138, 9 (CSEL XLIV 134, 9)* quod nihil oblivisci soleret nisi iniurias quam ... quam βhσ quam ... tam αa quoniam ... quoniam *edd.* cum ... tum *Cl.* 9 tui eum *Patricius* tu eum βγ eum tui (tuis H) α tui se *Cl.* 12 ipsis hσ 13 tot ac t. Eγ tot t. αBD, *cf. Sex. Rosc. 5 Sest. 125 Phil. 2, 13 (Cael. 67 Vatin. 26); Planc. 29* de his tot viris talibus *collocatione verborum differt* necessariis tuis β 15 clar. M. Marcello restituto fecisti γ 21 nihil ... bonitas *Quint. 8, 5, 3* 22 nulla ... misericordia est *Aug. civ. dei 9, 5. c. Adim. 11 (CESL XXV 137, 6) epist. 104, 16 (CSEL XXXIV 593, 21)* 23 plurimis *om. Aug. tribus locis, prius* nec *praeterea ultimo loco* 25 nihil habet, Caesar ... plurimos *Quint. 8, 5, 7*

maius quam ut possis, nec natura melius quam ut velis servare quam plurimos. longiorem orationem causa forsitan postulet, tua certe natura breviorem. quare cum utilius esse arbitrer te ipsum quam aut me aut quemquam loqui tecum, finem iam faciam; tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, praesentibus te his daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM ORATIO

TESTIMONIUM

Cic. epist. 9, 12, 2 (Dolabellae): oratiunculam pro Deiotaro quam requirebas, habebam mecum quod non putaram. itaque eam tibi misi. quam velim sic legas ut causam tenuem et inopem nec scriptione magno opere dignam, sed ego hospiti veteri et amico munusculum mittere volui levidense crasso filo, cuiusmodi ipsius solent esse munera.

ARGUMENTUM SCHOLIASTAE GRONOVIANI

Deiotarus tetrarches fuit. postea providentia quam habuit circa populum Romanum, regium nomen accepit ipse et filius. is in matrimonio dederat filiam. ex ea susceperat nepotem Castorem. post cum genero litem habuit. hic contra avum pro patre bello Pompeiano cum Pompeio

---

6 *a verbis* si illi exstat C

2 servare quam plurimos *Quint. 9, 4, 107* 3 postulet H postulat AV$\beta\gamma$ 4 aut *prius om.* β 7 te his daturum α his te daturum γ his omnibus daturum β

fuit. victor Caesar Pharsalico proelio contra Aegyptum coepit pugnare contra Alexandriam. statim Deiotarus se tradidit. meruit veniam et tamen regni parte multatus est. reversus Caesar contra Pharnacem regem Ponti. suscepit illum hospitio Deiotarus, in acie etiam stetit pro Caesare. reversus est Caesar Romam. ambiebat Deiotarus quomodo perveniret ad partem regni. hoc audito gener misit qui accusarent Deiotarum quod insidias fecisset Caesari eo tempore quo illum invitavit hospitio. audito hoc Deiotarus misit legatos qui se defenderent. inter quos legatos misit Philippum *(cf. 108, 14)* medicum quem iste dicit servum, ne illi credatur in caput domini. nam tanta auctoritate fuit iste medicus ut inter legatos mitteretur ad defensionem Deiotari. iste corruptus a nepote Castore transiit et coepit accusare Deiotarum. accusat ergo utrumque: indignitas et impietas, servus et nepos.

status coniecturae. genus causae admirabile. [nam offensus est animus Caesaris, sed non satis, quia indulgentiam dederat. haec causa dicitur in domo Caesaris, non in foro. adest Cicero *(an* haec ... Cicero *ab initio post* nepos *fuerunt?).*

Cum in omnibus causis gravioribus C. Caesar initio dicendi commoveri soleam vehementius, quam videtur vel usus vel aetas mea postulare, tum in hac causa ita multa me perturbant ut quantum mea fides studii mihi adferat ad salutem regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. primum dico pro capite fortunisque regis, quod ipsum etsi non iniquum est in tuo dumtaxat periculo, tamen est ita inusitatum regem reum capitis esse ut ante hoc tempus non sit auditum. deinde 1 1

---

adest C *usque ad 6 (103, 14)* disceptante te

1 cum ... causis *et* 2 commoveri *Schol. G* cum ... perturbant *Prisc. GL III 368, 18* 3 tum ... perturbant (*om.* multa) *Schol. G* 4 multa me *α Prisc.* me multa *βγ*, *qua lectione etsi commodior clausula efficitur, tamen Ciceronem post* perturbant *non respirasse credendum est, sequentibus verbis artissime conexis; ergo clausulae hic locus nullus* 6 primum ... capite *Schol. G* 7 regis Deiotari *γ* si gh

eum regem quem ornare antea cuncto cum senatu solebam pro perpetuis eius in nostram rem publicam meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate conturber. crudelis Castor, ne dicam sceleratum et impium qui nepos avum in capitis discrimen adduxerit, adulescentiaeque suae terrorem intulerit ei cuius senectutem tueri et tegere debebat, commendationemque ineuntis aetatis ab impietate et ab scelere duxerit, avi servum corruptum praemiis ad accusandum
3 dominum inpulerit, a legatorum pedibus abduxerit. fugitivi autem dominum accusantis, et dominum absentem et dominum amicissimum nostrae rei publicae, cum os videbam, cum verba audiebam, non tam adflictam regiam condicionem dolebam quam de fortunis communibus extimescebam. nam cum more maiorum de servo in dominum ne tormentis quidem quaeri liceat, in qua quaestione dolor elicere veram vocem possit etiam ab invito, exortus est servus qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus.

2
4 Perturbat me C. Caesar etiam illud interdum, quod tamen cum te penitus recognovi, timere desino; re enim iniquum est, sed tua sapientia fit aequissimum. nam dicere apud eum de facinore contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguare, cum per se ipsum consideres grave est; nemo enim fere est qui sui periculi

1 quem ... meritis (*om.* antea ... solebam) *Schol. G* quem ... meritis *Mart. Cap. 503 RL 470, 12* ante C *fort. recte* solebam *αγ Mart. Cap.* solebamus *β* 4 alterius crudelitate *et* indignitate *Schol. G* 5 crudelis *(hoc etiam Schol. G)* Castor V*β* crudelis Castor est AH crudelem Castorem *γ* 6 discrimen capitis *γ* 8 debeat *γ* commendationemque ... aetatis *Schol. G* 9 et scelere *β*; *sed recte dissociantur criminum nomina iterata praepositione ita ut ad impietatem pertineant verba* avi ... inpulerit, *ad scelus* a legatorum pedibus abduxerit 11 a ... pedibus *Schol. G* 14 cum verba audiebam *om.* DE 17 in qua ... invito *Arus. GL VII 471, 17* (*propter* elicere) 19 exortus ... solutus *Don. Hec. 213* 20 possit C 21 perturbat me etiam illud *Schol. G* C. *om.* CH

iudex non sibi se aequiorem quam reo praebeat. sed tua Caesar praestans singularisque natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo quid tu de rege Deiotaro, quam intellego quid de te ceteros velis iudicare. moveor etiam loci ipsius insolentia, quod tantam 5
causam quanta nulla umquam in disceptatione versata est, dico intra parietes, dico extra conventum et eam frequentiam in qua oratorum studia niti solent; in tuis oculis, in tuo ore vultuque adquiesco, te unum intueor, ad te unum omnis spectat oratio; quae mihi ad spem optinendae veritatis gravissima sunt, ad motum animi et ad omnem impetum dicendi contentionemque leviora. hanc enim C. Caesar causam si in foro dicerem eodem 6
audiente et disceptante te, quantam mihi alacritatem populi Romani concursus adferret! quis enim civis ei regi non faveret cuius omnem aetatem in populi Romani bellis consumptam esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forum, caelum denique testarer ipsum. sic cum et deorum immortalium et populi Romani et senatus beneficia in regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quae quoniam angu- 7
stiora parietes faciunt, actioque maximae causae debilitatur loco, tuum est Caesar qui pro multis saepe dixisti, quid mihi nunc animi sit ad te ipsum referre, quo facilius cum aequitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam.

Sed antequam de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. qui cum videantur neque ingenio neque usu atque exercitatione rerum valere, ta-

---

14 *deest* C *a verbis* te quantam *usque ad 20 (p. 107, 16)* multi erant

5 moveor ... loci i. *Don. Andr. 907 et Eugr. ibid.* 6 ulla C 7 intra domesticos *β* a dico ... solent *Arus. GL VII 495, 5* 9 in tuo ... adquiesco *id. 456, 18* ad te ... oratio *Schol. G* omnis *αγ Schol. G* omnis mea *β* 13 causam C. Caesar *β* 15 ei *om. β* 18 caelum ... testarer *et* sic ... redordarer *Schol. G* 28 et 29 nec *β*

men ad hanc causam non sine aliqua spe et cogitatione
3 venerunt. iratum te regi Deiotaro fuisse non erant nescii
8 — adfectum illum quibusdam incommodis et detrimen-
tis propter offensionem animi tui meminerant — teque
cum huic iratum, tum sibi amicum esse cognoverant,
quodque apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore
putabant ut in exulcerato animo facile fictum crimen
insideret. quamobrem hoc nos primum metu Caesar
per fidem et constantiam et clementiam tuam libera, ne
residere in te ullam partem iracundiae suspicemur. per
dexteram istam te oro quam regi Deiotaro hospes ho-
spiti porrexisti, istam inquam dexteram non tam in bellis
neque in proeliis quam in promissis et fide firmiorem.
tu illius domum inire, tu vetus hospitium renovare vo-
luisti; te eius di penates acceperunt, te amicum et pla-
9 catum Deiotari regis arae focique viderunt. cum facile
orari Caesar, tum semel exorari soles. nemo umquam
te placavit inimicus, qui ullas resedisse in te simultatis
reliquias senserit. quamquam cui sunt inauditae cum
Deiotaro querelae tuae? numquam tu illum accusavisti
ut hostem, sed ut amicum officio parum functum, quod
propensior in Cn. Pompei amicitiam fuisset quam in
tuam. cui tamen ipsi rei veniam te daturum fuisse di-

---

2 iratum ... Deiotaro *Schol. G* 3 adflictum ... incommodis *Schol. G* adfectum **H**γ adflictum **A**β *Schol. G* 4 teque ... cognoverant *del. Mdv. op. p. 120, post* nescii *transp. A. Tittler, Jahrb. LXXXIX 1864 p. 533* 6 quodque $\alpha\gamma$ cumque β 8 quamobrem ... Caesar *Schol. G* primum *om. Schol. G* 9 et per clementiam β 10 per dexteram istam tuam ego te obtestor *Rufin. RL 43, 7* per dexteram tuam te ... oro *Eugr. Andr. 289*

12 istam ... firmiorem *Prisc. GL II 93, 18 propter* tam ... quam 13 tam *del. Man., habet Prisc.* inquam *et Eugr. l. l.* (non tam ... firmiorem); *est quaedam mixtio constructionum, quam editores apud Liv. quoque 28, 39, 12 iniuria removerunt* et in proeliis *Eugr.* in *om. β (habet Prisc.)* pace et fide *Eugr.* 14 tu ... voluisti *Schol. G* 16 Deiotari *del. Heraeus; sed hoc loco non sine causa nomen appellativo praecedit* 17 orari $\alpha\beta$ exorari γ 19 quamquam ... querelae *Schol. G*

cebas, si tum auxilia Pompeio vel si etiam filium misisset, ipse aetatis excusatione usus esset. ita cum ma- 10
ximis eum rebus liberares, perparvam amicitiae culpam relinquebas. itaque non solum in eum non animadvertisti, sed omni metu liberavisti, hospitem agnovisti, regem reliquisti. neque enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is rex quem senatus hoc nomine saepe honorificentissimis decretis appellavisset, quique illum ordinem ab adulescentia gravissimum sanctissimumque duxisset, isdem rebus est perturbatus homo longinquus et aliniegena quibus nos in media re publica nati semperque versati. cum audiret senatus consen- 4
tientis auctoritate arma sumpta, consulibus praetoribus 11
tribunis plebis nobis imperatoribus rem publicam defendendam datam, movebatur animo et vir huic imperio amicissimus de salute populi Romani extimescebat, in qua etiam suam esse inclusam videbat. in summo tamen timore quiescendum esse arbitrabatur. maxime vero perturbatus est, ut audivit consules ex Italia profugisse, omnis consularis — sic enim ei nuntiabatur — cunctum senatum totam Italiam effusam. talibus enim nuntiis et rumoribus patebat ad orientem via, nec ulli veri subsequebantur. nihil ille de condicionibus tuis, nihil de studio concordiae et pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quae cum ita essent, tamen usque eo se tenuit quoad a Cn.
Pompeio legati ad eum litteraeque venerunt. ignosce, 12
ignosce Caesar si eius viri auctoritati rex Deiotarus

---

1 tum ς cum $\alpha\beta$ag tantum h 2 ipse tamen β ita cum αah itaque cum β ita si cum g 3 amicitiae β inimicitiae γ in amicitia α *del. Cl. qua re isocolon deletur.* amicitiae culpam *recte interpretantur* neglectae amicitiae c., *ut crimen maiestatis sim.* 6 neque ... tui *Schol. G* progressus est γ 9 quique cum β 13 sumpta esse γ 14 novis BEγ 18 esse $\alpha\beta$ ut sibi esset (-se g) γ *quae lectio nata ex* ł sibi *suprascripto* 20 omnis αg omnesque βa omnis et h enim enuntiabatur β 21 esse effusam β 22 nulli veri nuntii γ 25 ceterorum AVγE[2] 27 ad eum legati $\beta\gamma$

cessit, quem nos omnes secuti sumus; ad quem cum
di atque homines omnia ornamenta congessissent, tum
tu ipse plurima et maxima. nec enim si tuae res gestae
ceterorum laudibus obscuritatem adtulerunt, idcirco Cn.
Pompei memoriam amisimus. quantum nomen illius
fuerit, quantae opes, quanta in omni genere bellorum
gloria, quanti honores populi Romani, quanti senatus,
quanti tui, quis ignorat? tanto ille superiores vicerat
gloria, quanto tu omnibus praestitisti. itaque Cn. Pompei
bella victorias triumphos consulatus admirantes nume-
5 13 rabamus, tuos enumerare non possumus. Ad eum igi-
tur rex Deiotarus venit hoc misero fatalique bello, quem
antea iustis hostilibusque bellis adiuverat, quocum erat
non hospitio solum, verum etiam familiaritate coniunc-
tus, et venit vel rogatus ut amicus, vel accersitus ut
socius, vel evocatus ut is qui senatui parere didicisset,
postremo venit [ut] ad fugientem, non ad insequentem,
id est ad periculi, non ad victoriae societatem. itaque
Pharsalico proelio facto a Pompeio discessit; spem in-
finitam persequi noluit; vel officio si quid debuerat, vel
errori si quid nescierat, satis factum esse duxit; domum
se contulit teque Alexandrinum bellum gerente utilita-
14 tibus tuis paruit. ille exercitum Cn. Domiti amplissimi
viri suis tectis et copiis sustentavit, ille Ephesum ad
eum quem tu ex tuis fidelissimum et probatissimum
omnibus delegisti, pecuniam misit, ille iterum, ille tertio
auctionibus factis pecuniam dedit qua ad bellum ute-
rere, ille corpus suum periculo obiecit, tecumque in

---

1 ad quem ... congessissent (*propter* congerere ad) *Arus. GL VII 461, 13* ad quem *αβ Arus.* in quem E^2*γ* 3 neque *β* 5 illius *αγ* eius *β* 8 tanto ... praestitisti *Serv. Aen. 11, 438* tanto ... quanto *αβ Serv.* quanto ... tanto *β* 9 omnibus A*β Serv.* in omnibus VE^2*γ* omnia H 16 evocatus *γ* vocatus *αβ* 17 *del. RKl.* non ad *β*h non ut ad *α*a non ut g 18 periculum Egh 25 tuis *αβ* civibus E^2*γ* et probatissimum *om. γ, unde Gar. et hoc et* omnibus *del.* 27 uterere *α*DE^1 -ris B -remini E^2*γ* 28 tecumque ... fuit *Schol. Lucan. 2, 637*

acie contra Pharnacem fuit, tuumque hostem esse duxit suum. quae quidem a te in eam partem accepta sunt Caesar, ut eum amplissimo regis honore et nomine adfeceris.

Is igitur non modo a te periculo liberatus, sed etiam 15 honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suae interficere voluisse. quod tu nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profecto non potes. ut enim omittam cuius tanti sceleris fuerit in conspectu deorum penatium necare hospitem, cuius tantae importunitatis omnium gentium atque omnis memoriae clarissimum lumen extinguere, cuius ferocitatis victorem orbis terrae non extimescere, cuius tam inhumani et ingrati animi, a quo rex appellatus esset, in eo tyrannum inveniri — ut haec omittam, cuius tanti furoris fuit omnes reges, quorum multi erant finitimi, omnis liberos populos, omnis socios, omnis provincias, omnia denique omnium arma contra se unum excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum carissimo filio distractus esset tanto scelere non modo perfecto, sed etiam cogitato? at credo haec homo inconsultus et temerarius 6 16 non videbat. quis consideratior illo, quis tectior, quis prudentior? quamquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio et prudentia quam fide et religione vitae defendendum puto. nota tibi est hominis probitas C. Caesar, noti mores, nota constantia. cui porro qui modo populi Romani nomen audivit, Deiotari integritas gra-

---

16 *adest* C *a verbo* finitimo *usque ad finem orationis*

5 is ... voluisse *Mart. Cap. 492 RL 468, 14 Cassiod. de art. ac disc. lib. litt. (Migne LXX) 1191 D Isid. orig. 2, 30, 10* 6 dictatus *Cassiod. Isid. 2, 30, 10* domi te suae *αβ* te domi (-mui a) suae *γ* domi suae te *Mart. Cap. Cassiod.* (*sed hic* domui) domi te *Isid.* 7 iudices *β* 8 profecto suspicari *γ* 12 cuius tantae a *non male* terrae *α* terrarum *βγ*; *utrumque Ciceronianum, quamquam illud rarius* 16 omnis socios omnis liberos populos *γ* 18 quonam BDg quoniam *α*ah quomodo E 19 cum domo *om. γ* clarissimo B*γ* 22 tectior *α*D[1] rectior D[2]BE*γ*

vitas virtus fides non audita est? quod igitur facinus
nec in hominem inprudentem caderet propter metum
praesentis exitii, nec in facinerosum, nisi esset idem
amentissimus, id vos et a viro optimo et ab homine
17 minime stulto cogitatum esse confingitis? at quam non
modo non credibiliter, sed ne suspiciose quidem! ʻcum’
inquit ʻin castellum Blucium venisses et domum regis
hospitis tui devertisses, locus erat quidam in quo erant
ea conposita quibus te rex munerari constituerat. huc
te e balneo priusquam accumberes, ducere volebat.
erant enim armati qui te interficerent, in eo ipso loco
collocati.’ en crimen, en causa, cur regem fugitivus,
dominum servus accuset! ego mehercules Caesar initio
cum est ad me ita causa delata, Phidippum medicum
servum regium qui cum legatis missus esset, ab isto
adulescente esse corruptum, hac sum suspicione per-
cussus: ʻmedicum indicem subornavit; finget videlicet
aliquod crimen veneni.’ etsi a veritate longe, tamen a
consuetudine criminandi non multum res abhorrebat.
18 quid ait medicus? nihil de veneno. at id fieri potuit
primum occultius, in potione, in cibo; deinde etiam in-
punius fit quod cum est factum, negari potest. si palam
te interemisset, omnium in se gentium non solum odia,

---

1 audita est αγ sit audita β (*nata lectio ex* -tast) 2 prudentem C caderet **HV**γ cadere **A** cadere posset β 5 atque non γ 7 in castellum *om.* C Blucium *Gar. (cf. 109, 28)* luceium αβγ; *cf. Strab. 12, 5, 2 p. 567 C* φρούρια δ' αὐτῶν *(scil. Tolistobogiorum)* ἔστι τό τε Βλούκιον καὶ τὸ Πήιον, ὧν τὸ μὲν ἦν βασίλειον Δηιοτάρου, τὸ δὲ γαζοφυλάκιον. *sunt qui hic* Peium, *95, 28* Blucium *ponant. sed primo loco* luceium *ex* Blucium *potius corruptum verisimile est* et ... devertisset *Arus. GL VII 476, 6* 9 munerari α -re βγ 10 balineo C *semper, fort. recte* 11 erant enim αγ ibi enim erant β qui β. ut αγ 12 en crimen ... causa *Sacerd. GL VI 443, 1* en cr. ... accuset *id. 462, 7 Prisc. GL III 193, 15* cum C 14 ita *Mue.* ista *codd.* phidippum β philippum αγ 15 ab ipso β 16 perculsus Aa 21 primo β vel in cibo γ 22 quod *cett.* quicquid C *fort. recte* 22 factum *om.* C

sed etiam arma convertisset; si veneno, Iovis ille quidem hospitalis numen numquam celare potuisset, homines fortasse celasset. quod igitur et conari occultius et efficere cautius potuit, id tibi et medico callido et servo ut putabat fideli non credidit; de armis, de ferro,
de insidiis celare te noluit? At quam festive crimen 19
contexitur! ʻtua te' inquit ʻeadem quae saepe fortuna
servavit; negavisti tum te inspicere velle.' quid postea? 7
an Deiotarus re illo tempore non perfecta continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? at eodem te cum cenavisses rediturum dixeras, itaque fecisti. horam unam aut duas eodem loco armatos ut collocati fuerant retinere magnum fuit? cum in convivio comiter et iucunde fuisses, tum illuc isti ut dixeras; quo in loco Deiotarum talem erga te cognovisti, qualis rex Attalus in P. Africanum fuit, cui magnificentissima dona ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia, quae Africanus inspectante exercitu accepit. quod cum praesens Deiotarus regio et animo et more
fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro Caesar re- 20
pete illius temporis memoriam, pone ante oculos illum diem, vultus hominum te intuentium atque admirantium recordare: numquae trepidatio, numqui tumultus, numquid nisi modeste, nisi quiete, nisi ex hominis gravissimi et sanctissimi disciplina? quid igitur causae excogitari potest cur te lautum voluerit, cenatum noluerit
occidere? ʻin posterum' inquit ʻdiem distulit, ut cum 21
in castellum Peium ventum esset, ibi cogitata perfice-

---

1 ille quidem *Ern.* illius quidem (quidem *om.* a) $\alpha\beta\gamma$ 7 saepe $\alpha\gamma$ semper β 9 re ... non perfecta αBD rex ... non perfecta re Eγ (*sed* re *s. v. add.* E[2]) 13 retineri C 14 istū (*del.* C[2]) isti C isti istum H 18 p. africanus C 19 regio et β et α et regio a regio gh 21 illum ante oculos β 23 quae Hβ qua a quid AVg ei quam h qui Hβa quid AVgh 24 modeste β moderate γ modo α 26 lotum E cenatum ... occidere *Pomp. GL V 263, 1* 28 Peium *Sauppe* luceium $\alpha\beta\gamma$ *cf. 108, 7*

ret.' non video causam loci mutandi, sed tamen acta res criminose est. 'cum' inquit 'vomere post cenam te velle dixisses, in balneum te ducere coeperunt; ibi enim erant insidiae. at te eadem tua fortuna servavit; in cubiculo malle dixisti.' di te perduint fugitive! ita non modo nihili et inprobus, sed fatuus et amens es. quid? ille signa aënea in insidiis posuerat quae e balneo in cubiculum transire non possent? habes crimina insidiarum; nihil enim dixit amplius. 'horum' inquit 'eram conscius.' quid tum? ita ille demens erat ut eum quem conscium tanti sceleris habebat, a se dimitteret, Romam etiam mitteret, ubi et inimicissimum sciret esse nepotem suum et C. Caesarem cui fecisset insidias, praesertim cum is unus esset qui posset de absente se in-
22 dicare? 'et fratres meos' inquit 'quod erant conscii, in vincla coniecit.' cum igitur eos vinciret quos secum habebat, te solutum Romam mittebat qui eadem scires quae illos scire dicis?

8 Reliqua pars accusationis duplex fuit, una regem in speculis semper fuisse, cum a te animo esset alieno, altera exercitum eum contra te magnum conparasse. de exercitu dicam breviter ut cetera. numquam eas copias rex Deiotarus habuit quibus inferre bellum populo Romano posset, sed quibus fines suos ab excursionibus et latrociniis tueretur et imperatoribus nostris auxilia mitteret. atque antea quidem maiores copias alere po-

---

1 mutandi loci β ficta *ci. Herwerden, Observ. crit. in fragm. com. Graec. p. 140 thes. LXXI* 3 balineum C 4 eadem tua illa ah tua illa g 5 in cubiculum (-lo D^1) te ire malle βa perduint BD perdunt (-ent A) αE perdant γ *fort. recte* non ita C 6 nihili et *Cl.* nihil sed D^1 nequam et E^2D^2γ *om.* αBE^1; *quamquam* nihili *apud Ciceronem alias non legitur* sed fatuus et αγ et fatuus sed etiam (eiam D^1) BED^1 et fatuus etiam D^2 7 in insidiis (in *s. v. add.* B^2E^2D) βγ in balneo (balineo C) α balineo C 8 transire (ent AV) αgh transferri βa 11 haberet γ ab se C 14 indicare *Victorius* iudicare CAV vindicare βah diudicare H 19 *ut supra* αh semper in speculis fuisse β in speculis fuisse semper ag 20 esset animo β 25 latrociniis hostium γ

terat, nunc exiguas vix tueri potest. at misit ad nescio- 23
quem Caecilium; sed eos quos misit, quod ire nolue-
runt, in vincla coniecit. non quaero quam veri simile
sit aut non habuisse regem quos mitteret, aut eos qui
missi essent non paruisse, aut qui dicto audientes in
tanta re non fuissent, eos vinctos potius quam necatos.
sed tamen cum ad Caecilium mittebat, utrum causam
illam victam esse nesciebat an Caecilium istum magnum
hominem putabat? quem profecto is qui optime nostros
homines novit, vel quia non nosset, vel si nosset con-
temneret. Addit etiam illud equites non optimos misisse. 24
credo Caesar nihil ad tuum equitatum, sed misit ex iis
quos habuit electos. ait etiam nescioquem ex eo numero
servum iudicatum. non arbitror, non audivi; sed in eo
etiamsi accidisset, culpam regis nullam fuisse arbitrarer.

Alieno autem a te animo quomodo? speravit credo 9
difficiles tibi Alexandriae fore exitus propter regionum
naturam et fluminis. at eo tempore ipso pecuniam dedit,
exercitum aluit, ei quem Asiae praefeceras, in nulla re
defuit; tibi victori non solum ad hospitium, sed ad pe-
riculum etiam atque aciem praesto fuit. secutum bellum 25
est Africanum. graves de te rumores qui etiam furio-
sum illum Caecilium excitaverunt. quo tum rex animo
fuit qui auctionatus sit seseque spoliare maluerit, quam
tibi pecuniam non subministrare? ‘at eo’ inquit ‘tempore

---

2 Caecilium nescioquem β et C 3 coegit C 4 non sit γ non *del. Cardenus, item Engelbrecht, Zeitschr. f. österr. Gymn. XLII 1891 p. 965* qui missi essent (*ex* qui misissent C^2) αγ quos misisset β 5 obaudientes h obedientes BE 12 credo gh veteres credo αβa 13 etiam *om.* βgh *cf. Serv. Aen. 9, 544* unde in Deiotariana purgat hoc Cicero, cum fuisset obiectum, inter equites quos Deiotarus miserat Caesari, unum servum fuisse; *quo loco ipsa Ciceronis verba add. cod. Dresd.* at *(sic)* nescioquem ... arbitrarer 16 animo fuit γ speravit ... exitus *Prisc. GL II 73, 3* (Alexandriae *testatus, non* -eae) 19 ei *om.* β in *om.* β 21 etiam *om.* β aciem βV etiam A ad aciem Hag 22 rumores sparsi E^2γ 24 exspoliare Aa

ipso Nicaeam Ephesumque mittebat, qui rumores Africanos exciperent et celeriter ad se referrent. itaque cum esset ei nuntiatum Domitium naufragio perisse, te in castello circumsederi, de Domitio dixit versum Graecum eadem sententia qua etiam nos habemus Latinum: ‘pereant amici, dum inimici una intercidant.’ quod ille si esset tibi inimicissimus, numquam tamen dixisset; ipse enim mansuetus, versus inmanis. qui autem Domitio poterat esse amicus qui tibi esset inimicus? tibi porro inimicus cur esset, a quo cum vel interfici belli lege potuisset, regem et se et filium suum
26 constitutos esse meminisset? quid deinde? furcifer quo progreditur? ait hac laetitia Deiotarum elatum vino se obruisse in convivioque nudum saltavisse. quae crux huic fugitivo potest satis supplici adferre? Deiotarum saltantem quisquam aut ebrium vidit umquam? omnes sunt in illo rege virtutes, quod te Caesar ignorare non arbitror, sed praecipue singularis et admiranda frugalitas. etsi hoc verbo scio laudari regem non solere. frugi hominem dici non multum habet laudis in rege; fortem iustum severum gravem magni animi largum beneficum liberalem hae sunt regiae laudes, illa privata est. ut volet quisque accipiat; ego tamen frugalitatem id est modestiam et temperantiam, virtutem maximam iudico. haec in illo est ab ineunte aetate cum a cuncta Asia, cum a magistratibus legatisque nostris, tum ab equitibus Romanis qui in Asia negotiati sunt, perspecta et

---

25 *post* aetate *deficiunt* g h (γ = a σ)

1 Nicaeam ... mittebat *Prisc. GL II 73, 9 (sed verba videntur interpolata)* 4 circumsedere C 6 *versum laudat Aug. c. Faust. 21, 16 (CSEL XXV 588, 29)* 7 tibi esset C 11 lege et inposuisset C 12 quid ... progreditur *Don. Andr. 618 (item Eugr. ib.)* 13 haec C 14 nudum se C 17 in illo sunt β regiae a 18 praecipua C 19 reges CHγ 21 magni animi αBD magni animum σ magnanimum Eh *cf. Lact. div. inst. 5, 6, 12* largus beneficus liberalis, quas regias esse laudes Tullius existimat 22 hae AVβh haec Hag (*ut Phil. 5, 8* V^1)

cognita. multis quidem ille gradibus officiorum erga 27 rem publicam nostram ad hoc regium nomen ascendit, sed tamen quicquid a bellis populi Romani vacabat, cum hominibus nostris consuetudines amicitias res rationesque iungebat, ut non solum tetrarches nobilis, sed optimus pater familias et diligentissimus agricola et pecuarius haberetur. qui igitur adulescens nondum tanta gloria praeditus nihil umquam nisi severissime et gravissime fecerit, is ea existimatione eaque aetate 10 saltavit? 28 imitari Castor potius avi mores disciplinamque debebas, quam optimo et clarissimo viro fugitivi ore maledicere. quodsi saltatorem avum habuisses neque eum virum unde pudoris pudicitiaeque exempla peterentur, tamen hoc maledictum minime in illam aetatem conveniret. quibus ille studiis ab ineunte aetate se inbuerat, non saltandi, sed bene ut armis, optime ut equis uteretur, ea tamen illum exacta iam aetate defecerant. itaque Deiotarum cum plures in equum sustulissent, quod haerere in eo senex posset, admirari solebamus. hic vero adulescens qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit, cum in illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis equitibus quos una cum eo ad Pompeium pater miserat, quos concursus facere solebat, quam se iactare, quam ostentare, quam nemini in illa causa studio et cupiditate concedere! tum 29 vero exercitu amisso ego qui pacis semper auctor, post Pharsalicum autem proelium suasor fuissem armorum non ponendorum, sed abiciendorum, hunc ad meam auctoritatem non potui adducere, quod et ipse ardebat studio illius belli et patri satis faciendum arbitrabatur.

---

1 quidem ille AVβa ille quidem Hσ 4 amicitias ... rationes *om.* CH 6 sed etiam βa et *om.* CH 14 tamen id m. ... conveniret *Arus. GL VII 463, 1* (convenit in illam) 17 exacta iam aetate *Reeder p. 7* iam aetate α *(fort. recte)* cuncta iam exacta aetate (aetate *om.* E) $\beta\gamma$ 25 tum *Cl.* cum $\alpha\beta\gamma$ 26 auctor fui BDa *(in* E ego ... fui *om. et* et cupiditate *iteratum)* post Phars. autem proelium *del. Ern.* 27 autem *om.* BE 28 deponendorum $\beta\sigma$ 30 illius $\alpha\gamma$ ipsius β faciendum esse $\beta\sigma$

felix ista domus quae non inpunitatem solum adepta sit, sed accusandi etiam licentiam, calamitosus Deiotarus qui et ab eo qui in isdem castris fuerit, et non modo apud te, sed etiam a suis accusetur! vos vestra secunda fortuna Castor non potestis sine propinquorum calamitate esse contenti?

11 Sint sane inimicitiae quae esse non debebant — rex
30 enim Deiotarus vestram familiam abiectam et obscuram e tenebris in lucem evocavit; quis tuum patrem ante quis esset quam cuius gener esset audivit? —, sed quamvis ingrate et impie necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcessere. esto, concedatur haec quoque acerbitatis et odii magnitudo; adeone ut omnia vitae salutisque communis atque etiam humanitatis iura violentur? servum sollicitare verbis, spe promissisque corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc est non uni propinquo, sed omnibus familiis nefarium bellum indicere. nam ista corruptela servi si non modo inpunita fuerit, sed etiam a tanta auctoritate adprobata, nulli parietes nostram salutem, nullae leges, nulla iura custodient. ubi enim id quod intus est atque nostrum, impune evolare potest contraque nos pugnare, fit in do-
31 minatu servitus, in servitute dominatus. O tempora, o mores! Cn. Domitius ille quem nos pueri consulem censorem pontificem maximum vidimus, cum tribunus pl. M. Scaurum principem civitatis in iudicium populi vocavisset, Scaurique servus ad eum clam domum venisset et crimina in dominum delaturum se esse dixisset,

2 etiam accusandi $\alpha\gamma$ 3 et *om.* β 5 Castor *om.* AV 9 e ... evocavit *Arus. GL VII 473, 6* 9 antea $\beta\sigma$ 10 generẹ C genere Hβ 11 repudiaretis (*ex* -ritis D) β -ritis $\alpha\gamma$ 13 non capitis arcessere *Agroec. GL VII 114, 10* 14 acerbitas Aσ 17 adducere $\beta\sigma$ 25 et in αa o tempora, o mores *Sen. suas. 6, 3 Don. Ad. 304 (cf. Verr. 4, 56 Catil. 1, 2 dom. 137) cf. [Serg.] GL IV 810* (*propter* o) o dii immortales *(haec falso ex antecedentibus substituta)* Gnaeus Domitius ille

prendi hominem iussit ad Scarumque deduci. vide quid
intersit. etsi inique Castorem cum Domitio comparo;
sed tamen ille inimico servum remisit, tu ab avo ab-
duxisti; ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti; ille
adiutorem servum contra dominum repudiavit, tu etiam
accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus a
vobis. nonne cum esset perductus et cum tecum fuisset, 32
refugit ad legatos? nonne ad hunc Cn. Domitium ve-
nit? nonne audiente hoc Ser. Sulpicio clarissimo viro
qui tum casu apud Domitium cenabat, et hoc T. Tor-
quato optimo adulescente se a te corruptum, tuis pro-
missis in fraudem inpulsum esse confessus est? quae 12
est ista tam inpotens, tam crudelis, tam inmoderata
inhumanitas? idcirco in hanc urbem venisti ut huius
urbis iura et exempla corrumperes, domesticaque in-
manitate nostrae civitatis humanitatem inquinares?

At quam acute collecta crimina! ʻBlesamius’ inquit 33
— eius enim nomine optimi viri nec tibi ignoti male-
dicebat tibi — ʻad regem’ inquit ʻscribere solebat te in
invidia esse, tyrannum existimari, statua inter reges po-
sita animos hominum vehementer offensos, plaudi tibi
non solere.’ nonne intellegis Caesar, ex urbanis mali-
volorum sermunculis haec ab istis esse collecta? Ble-
samius tyrannum Caesarem scriberet? multorum enim
capita civium viderat, multos iussu Caesaris vexatos
verberatos necatos, multas afflictas et eversas domos,

---

1 apprehendi (apprendi D) βσ *vocabulo plebeio a Cicerone vitato (cf. div. 2, 62 et Val. Max. 4, 6, 1)* etsi ... comparo *Prisc. GL III 342, 17 (constructionem verbi testatus)* comparo βσ *Prisc.* confero αa *non peius* 3 tu ... abduxisti *Arus. GL VII 453, 21* 6 iste est corruptus Hβσ est corr. iste AVa; *an* est iste corr.*?* 7 productus BE 13 impotens αγD impudens BE 15 inhumanitate n. BE 17 Blesamius *et* maledicebat tibi *Schol. G* Blesamius ... maledicebat tibi *Prisc. GL III 325, 1* 18 eius ... m. tibi *ib. 273, 19* nomine optimi viri Ha *Prisc.* hominis nomine opt. viri CAV nomine optimi hominis β 19 in (*om.* AD) invidia esse αDa invidiose BE 21 animos ... solere *Schol. Lucan. 1, 233*

armatis militibus refertum forum. quae semper in ci-
34 vili victoria sensimus, ea te victore non vidimus. solus
inquam es C. Caesar cuius in victoria ceciderit nemo
nisi armatus. et quem nos in summa populi Romani
libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam cle-
mentissimum in victoria vidimus, is Blesamio qui vivit
in regno, tyrannus videri potest? nam de statua quis
queritur, una praesertim, cum tam multas videat? valde
enim invidendum est eius statuis cuius tropaeis non
invidemus. nam si locus adfert invidiam, nullus est
ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem
quid respondeam? qui nec desideratus umquam in te
est, et nonnumquam obstupefactis hominibus ipsa ad-
miratione compressus est, et fortasse eo praetermissus
quia nihil vulgare te dignum videri potest.
13 35 Nihil a me arbitror praeteritum, sed aliquid ad ex-
tremam causae partem reservatum. id autem aliquid
est, te ut plane Deiotaro reconciliet oratio mea. non
enim iam metuo ne tu illi suscenseas, illud vereor ne
tibi illum suscensere aliquid suspicere. quod abest lon-
gissime, mihi crede Caesar. quid enim retineat per te,
meminit, non quid amiserit, neque se a te multatum
arbitratur, sed cum existimares multis tibi multa esse
tribuenda, quominus a se qui in altera parte fuisset ea
36 sumeres, non recusavit. etenim si Antiochus magnus

---

2 solus ... in *om.* **CH** 4 nos **H** nos liberi *cett.* 6 vidimus ς ducem vidimus **E** vidimus ducem **BD** (*nata haec ex* **duc** vidimus) ducimus *αγ* is Blesamio *** *Schol. G* 10 invidimus *β* nam ... statuam *Schol. G* est *ασ Schol. G* locus est *β***a** *(quod non spernerem si* est locus *esset scriptum)* 12 in te *α* a te *βγ* 16 praeteritum *α***a** praetermissum *βσ* *(e v. 14)* extremam (-um *σ*) causae partem *βσ* extremam partem causae **CH** extremum causae **AVa** *fort. recte* 17 [aliquid] *F. Becher, Rhein. Mus. XLVII 1892 p. 639* quid **Ha** 18 ⟨quid⟩ est? *Cl. vide ne plura perierint* te *sscr.* **C** conciliet **C** 23 existimaret **C** 24 a se qui **H** assequi **CA***βγ* fuisset *ασ* potuisset *β***a**

ille rex Asiae cum posteaquam a L. Scipione devictus Tauro tenus regnare iussus est, omnem[que] hanc Asiam quae est nunc nostra provincia amisisset, dicere est solitus, benigne sibi a populo Romano esse factum, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur, potest multo facilius hoc se Deiotarus consolari. ille enim furoris multam sustulerat, hic erroris. omnia tu Deiotaro Caesar tribuisti, cum et ipsi et filio nomen regium concessisti. hoc nomine retento atque servato, nullum beneficium populi Romani, nullum iudicium de se senatus imminutum putat. magno animo et erecto est, nec umquam succumbet inimicis, ne fortunae quidem. multa se arbitratur et peperisse ante 37
factis et habere in animo atque virtute, quae nullo modo possit amittere. quae enim fortuna aut quis casus aut quae tanta possit iniuria omnium imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus est enim is ornatus qui posteaquam in castris esse potuit per aetatem, in Asia Cappadocia Ponto Cilicia Syria bella gesserunt. senatus vero iudicia de illo tam multa tamque honorifica quae publicis populi Romani litteris monimentisque consignata sunt, quae umquam vetustas obruet aut quae tanta delebit oblivio? quid de virtute eius dicam, de magnitudine animi gravitate constantia? quae omnes docti atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt, isque non modo ad bene, sed etiam ad beate vivendum contentam esse virtutem. haec ille re- 38

---

1 cum posteaquam AVβa cum postea H qui postquam σ L. *sscr.* C *om.* β 2 Tauro tenus *Schol. G* Tauro ... iussus *Arus. GL VII 512, 2* est αγD esset BE *del. Gar. quam formam enuntiati commendare videtur Val. Max. 4, 1 ext. 9* 4 quod ... uteretur *Comm. et Schol. Lucan. 7, 686* 6 hoc *om.* βσ 7 sustulerat CH distulerat AV sustinuerat βa subierat σ 8 omnia ... tribuisti *Schol. G* Caesar *om. Schol. G* 11 se *om.* C 13 et ... animo *Schol. G* reperisse β 17 est enim is *(i. iis)* ornatus αa enim his ornatus est σ enim est ornatus β 20 senatus ... multa *et* 23 quid ... dicam *Schol. G* 25 bona sola αa 26 isque *(i. iis-) vel* hisque *codd.*

putans et dies noctesque cogitans non modo tibi non
suscenset — esset enim non solum ingratus, sed etiam
amens —, verum omnem tranquillitatem et quietem se-
14 nectutis refert acceptam clementiae tuae. quo quidem
animo cum antea fuit, tum non dubito quin tuis litteris
quarum exemplum legi quas ad eum Tarracone huic
Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit ab omnique
sollicitudine abstraxerit. iubes enim eum bene sperare
et bono esse animo, quod scio te non frustra scribere
solere. memini enim isdem fere verbis ad me te scribere
meque tuis litteris bene sperare non frustra esse iussum.
39 Laboro equidem regis Deiotari causa, quocum mihi
amicitiam res publica conciliavit, hospitium voluntas
utriusque coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit,
summam vero necessitudinem magna eius officia in me
et in exercitum meum effecerunt. sed cum de illo la-
boro, tum de multis amplissimis viris quibus semel igno-
tum a te esse oportet, nec tuum beneficium in du-
bium vocari, nec haerere in animis hominum sollici-
tudinem sempiternam, nec accidere ut quisquam te ti-
mere incipiat eorum qui sint semel a te liberati timore.
40 non debeo C. Caesar quod fieri solet in tantis periculis,
temptare ecquonam modo dicendo misericordiam tuam
commovere possim. nihil opus est. occurrere solet ipsa
supplicibus et calamitosis nullius oratione evocata. pro-
pone tibi duos reges et id animo contemplare quod
oculis non potes: dabis profecto id misericordiae quod
iracundiae denegasti. multa sunt monimenta clementiae
tuae, sed maxima eorum incolumitates quibus salutem
dedisti. quae si in privatis gloriosa sunt, multo magis
commemorabuntur in regibus. semper regium nomen

---

4 acceptam refert β 12 laboro ... causa *Schol. G* 18 beneficium tuum β 20 〈iterum〉 timere *Lehmann, Herm. XIV 1879 p. 453* 22 C. *om.* αa 23 ecquonam *Gul.* et quonam **CH** quonam **AV**βγ 24 movere **C** 29 maxima *A. Wesenberg, Observ. crit. in Cic. pro Sest. orat. 1837 p. 67* maxime αβγ

in hac civitate sanctum fuit, sociorum vero regum et 15
amicorum sanctissimum. quod nomen hi reges ne amit- 41
terent te victore timuerunt, retentum vero et a te con-
firmatum posteris etiam suis tradituros se esse confi-
dunt. corpora sua pro salute regum suorum hi legati
regii tradunt, Hieras et Blesamius et Antigonus, tibi
nobisque omnibus iam diu noti, eademque fide et vir-
tute praeditus Dorylaus qui nuper cum Hiera legatus
est ad te missus, cum regum amicissimi, tum tibi etiam
ut spero probati. exquire de Blesamio numquid ad 42
regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem
causam omnem suscipit et criminibus illis pro rege se
supponit reum. memoriam tuam implorat qua vales
plurimum. negat umquam se a te in Deiotari tetrarchia
pedem discessisse, in primis finibus tibi praesto se fuisse
dicit, usque ad ultimos prosecutum; cum e balneo ex-
isses, tecum se fuisse, cum illa munera inspexisses ce-
natus, cum in cubiculo recubuisses, eandemque adsidui-
tatem tibi se praebuisse postridie. quamobrem siquid 43
eorum quae obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat
quin id suum facinus iudices. quocirca C. Caesar velim
existimes hodierno die sententiam tuam aut cum summo
dedecore miserrimam pestem inportaturam esse regibus,
aut incolumem famam cum salute. quorum alterum op-
tare illorum crudelitatis est, alterum conservare clemen-
tiae tuae.

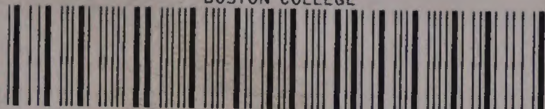
---

5 se esse confidunt αa esse (*om.* E) confido βσ corpora ... tradunt *Schol. G* hi legati regii αa hi l. tibi regii β hi l. regii tibi σ regum legati hi *Schol. G* 6 Hierax *Schol. G* Hieras ... Antiochus *(testantes Hierae nomen) Prob. GL IV 27, 18 Sacerd. GL VI 478, 13* antigonus BD^2σ antigenus D^1E artignus α antigronus a Antiochus *Prob. Sacerd.* 8 dorulaus C *fort. recte* 11 suam CAVa 15 se praesto βσ 16 balineo C *(verba* cum e ... tecum *add. mg.)* 17 munera *om.* CH

RE

Date Due

SEP 23	12		
8-14-51	Mr. Smeaton S.J. St. Mary's Hall		

BOSTON COLLEGE
3 9031 021 04334 4